

Вахтанг АПҶАЗОУ

ЗЫМЦАХЭ ЕИҚӘУ

Ажәеинраалақәа
Апоема

АпҶәынтшәкәтыжырта
Ақәа
2015

Апхазоу, В.В.

А 63 **Зымцахэ еиқәу** : ажәеинраалақәа, апоема.

Апхәынтшәкәтыжьырта. Ақәа, 2015. – 216 д.

Вахтанг Апхазоу ишәкәы «Зымцахэ еиқәу» еиднакылоит атыхәтәантәи ашықәсқәа рзы иапитцаз иажәеинраалақәеи ипоема «Аеышьашьана алцхеи».

Ифымтақәа ирныцшуеит ицсадгылы ижәлари рышка имоу абзиабара, цхьақатәи ацеицш азхәыцра. Ацсуарей аламыси, атцасқәеи ақьабзқәеи реиқәырхарей рзыргарей хрызхьеирцшуеит.

ББК 84 (5Абх) 6-5

© Апхазоу, В. В., 2015

© Апхәынтшәкәтыжьырта, 2015

АЦСНЫ СЫКОУП

Сызкәу амҕа хароума,
Ишнеиуа иҕахтәома цъара?
Ҙазшаз днақәныхә ироума,
Мамзаргы саанхоу мҕабжара?

Сразкы хтаскуам, сапыҕлом,
Исатәашыоу кәнымшыо сцалоит.
Сыбжы сцъынцъ ианахыҕуа,
Сацшәымоуп, зегы срыхъзалоит.

Сшьаҕа сзеихгонатц сныкәоит,
Снатәаргы шәымтәк саацсаны.
Ацсны сыкоуп саныкоу,
Саныкамгы сыкоуп Ацсны.

СЫҘСЫ АҘЫҘ

Сшыаға неихызгар – алцха сыщуп,
Мшаенеицш, еицакуам ацшьатыц.
Суархал-мѡа кѣтѡуми, сгѣыграгь ѣыщуп,
Ѣыц сизшѡа сыблақѡагы хтып.

Сахьнықѣпшуа мчык сагѣылахала,
Сшьамхы насытцпраауа сагоит.
Ѣадараз, сшѡартам, схалоит схала,
Цѣта зхыршѡлам ажѡфан ааихыккоит.

О, забѣьар нақѣк ихысуаз аѡнахт,
Еиқѣхеит, иаргазаргы ахтыц.
Цѣгьа згѣы иѣакыз дымцац даиааины,
Ара ирхиамзи иуахта.

Пшьатыцла иѣѣыз ирзымхо адгьыл,
Ирыламѡашьѡз Ацсны атыц.
Азѡ деиѡазозар, нақ уи днадга,
Лацшыцѣгьа ақѡгазааит сыҘсы атыц.

СГӘЕИСРА ИАЦНАТЦ СШЬАҒА...

Сылацш еицшым ахға,
Сгәеисра иацуп сшьяға.

Сгәыраз иатцоуп сыцсы,
Аацын-тәа җоуп иҗассы...

Са слацшыцәгъан сшәымшьан,
Ацәгъа зуам, исказшьам.

Мәамш сзыцшызар сҗахуп,
Иамугәышьар, – сҗахап.

Сгәамч анатцоу сшьямхы,
Изуам, мап, сҗатцахы.

Сгәеисра иацнатц сшьяға,
Сшәыцуп, ихъысхам смахәға.

АДГЫЛАЗ АЗАГАГЫ ХЭШӨУП

Абар, иаацэылашеит, иит даеа мшык,
Узцом уапысны, ахтыскэа еилашып.

Уажэытцэ́кья жэфан лаша тцкы цэхацшык ашэуп,
Уажэытцэ́кья адгылаз азагагы хэшэуп.

Насыцла амш санапыла сзатцэым,
Разкуп, исатэашьоу сцэымзыр уатцэы.

Иахьала сгэамтцуам, шьхацамфак сафам.
Агэыраз изыхэан иаартуп са смафа.

Мшаенеипш, мрагыларахь сымфа сагоит,
Хароуп хэа бжык сахалоит, агэра згоит.

Уажэытцэ́кья жэфан лаша тцкы цэхацшык ашэуп,
Уажэытцэ́кья адгылаз азагагы хэшэуп.

ИУГӘАЛАРШӘА

Иугәаларшәа иацы,
Баша адгьыл икәмыз,
Урт аҕышра рыгмызт,
Унаҕыхәала азыхь.

Иугәаларшәа иахьа,
Амҕа иаццо инеиуа,
Зыжәҕа хеуа иреиуам,
Игылазам настха.

Иугәаларшәа уажәы,
Җналаз ҳцом азхьцтра,
Азбахә ххәом иахьцтра,
Агәалашәара ажәуам.

Иугәаларшәа уатцәы,
Уи иахьа иахьцшыми,
Аамта архнышьнеицш еицшыми,
Ихаанымхац азәы.

Еимгеимцароуп ҳазтоу,
О, хнапы иакытцәҕьоу,
Җахьчоит хгәы аныцқьоу,
Җацсадгьыл – хгәыгырта!

СЫДГЬЫЛ – ИСЫЗГЭАКЪОУ

Снеиуеит сынкахэыцуа,
Сычхараггы хытцуам.

Сыдгьыл – исызгэакъоу,
Зыхъз-зыпша нагоу,

Шэартарак ухугеит,
Иҕам иуцырхагоу.

Знымкэа удырггазаргь, –
Кырза рыҕедырххазаргь,

Уаттамхеит, уеикэымхеи,
Ақэылаџцэа уртэымхеит.

Ухъз лаша ухыхны,
Цшэымацэас иаанымхеит.

Идыдит, имацэысит,
Цшатлакэтцас иухысит.

Шэартарак иташэазаргь,
Утцеицэа неилышэшэазаргь,

Ухъз хәаны, иунықәны,
Риааира мѡа инықәлон...

Ухәрақәа неиқәхәала,
Угәыграқәа неидхәала,

Сыдгыл – исызгәакьоу,
Зыхъз-зыцша нагоу,

Ужәлар цшза еигәныѡлааит!
Акьяасбыжь ухыѡлааит!

ЗЫМЦАХЭ ЕИҚӘУ

Зымцахэ еикәызтцаз уикәгәыг,
Имцахэ ыцәом, дуафуп.
Ижәфа иныкәхаз ыкәга,
Игәәкра далга, дразуп.

Зны ирығешәап: «Мцахэыцәа,
Дак еикәхәалт адунеи».
Днеилааит, ирхәааит: «Мцахэмыцәа,
О, митәытцәкья даниеит».

Имцахәгы шеикәу дцалароуп,
Хьааи гәырфөеи икәгауа.
Ицьынцьяф ацөицәа иилароуп,
Иаштаф ахысбжы ангауа.

Зымцахэ еикәу днаскъазаргь, –
Илымшо, дгылар настха.
Ацстазаара кыр дакъазаргь, –
Диит ифатцхо икәастха.

СЦЫНЦЬ СЫЦШААУЕИТ

*Сцының сыңшаар сшыамхнышгылан
адгьыл сагэзын...*
Бениамин Атрышба

Наңнатә еицш, сықәгылоуп сыдгьыл,
Саргьы сапоуп, сдыашьатәым.
Сыцсадгьыл, сукәыхшоуп, судкыл,
Ихьшәаз, исыхьзым атәым.

Сеимдап, мфәхәастакгьы нсыжьрым,
Зынза иаацсашам сшыамхы.
Згәы цқьам ахәаагьы дахсыжьрым,
Тыц имам, мап, сызнацхо.

Сеимдоит, гәадуроуп сгәы шытызхуа,
Насыцми, кыр сазыцшын.
Хәы-змам роуп зсахьакәа тысхуа,
Еицымкьо сгәатцаә еицшыын.

Срыткәазааит, избо сызгәакьоуп, –
Исзальмхуа иалаз сыцхыз.
Саанхар абартқәа сымбакәа,
Сцарызма анакә еицш сынхытц?

Сызтөом сзахымсзакәа Акәа,
Сгәы сыхоит, сналтцроуп хара.
Ихьаауп сгәы итцхо, сзыргәаҕуа, –
Трышбак дахьыкам ара.

Сыцсадгьыл иаларсуп сдацқәа,
Сацсыуоуп, иалоуп сыцсы.
Абар, ицымтцәеи аихацқәа,
Ихацхьоит: «Шәеиха абаацсы!»

Сыцсадгьыл, сацсуара змырзыз,
Сацсыуоуп схәартә сеиқәзырхаз.
Сабдуцәа – зны амшын ихыртцаз,
Рбызшәа еицамк исзырхаз.

Сеимдоит, агәкахара сныцшзом, –
Суафуп, нас, сгәы-цшқа цшаауеит.
Иаанмыжь адәы-цшза, ахәы-цшза,
Геи-шьхеи сцъынць сыцшаауеит.

АТӘЫМ ДГЬЫЛ ИҚӘЫӘУА АНЫҚӘАЦХЫЗ

Ғәыки лабаки еиныйрқьоит рымхәароуп,
Аңсуа ибжыы Ғаца шкаәуа рахароуп.

Ғадгьыл пшза ҳақәымзаргь, гәыла хбылузааит,
Ғаңсуара Ғашьарым, ашьаҒа гәҒәзааит.

Дықоушәа, дықамшәа аңсуа дымәасуам,
Иқоуп илеишәа, ашақә маза дасуам.

Ғабацәа рыхьз пшьа еицамккәа хнеихароуп,
Ғәеира ирызхароуп, иҳадымкәа харак.

Ғиит ҳара ҳабацәа зны иахьызхьтцыз,
Амаалықь гарада иңсы ахьихьтцуаз...

Ғанацәа рылағьырз картәон арақә,
Ғанацәа ашәеиқәатцәа ршәыртцон, игәәқуан.

Ғааит ҳара азыблара ҳалтцны, хыхь-гәыхьла,
Ғнеилароуп, бзиарак хңеипшуп хәа хҒәыҒлап.

Ғгәамтцрым, агәыҒра хароуп, нас, хңалароуп,
Ғамәа абахоу, сашьа, хәа хңаалароуп.

Дироуп аңыза, зхьцша ҳаиднакыло,
ҒикәаҒга хҒылартә иажәа гәынкыло.

Аураашья! Аураашья! – Ҙашәә еицымкьо,
Ахара инаџлароуп, хацшәә хахымкьо.

Ғәыки лабаки еиныркьоит рымхәароуп,
Ацсуа ибжы ҫаца шкаџуа рахароуп.

ГЫРЗАЛ

Ацсуа қыта Гырзал схаштуам,
Дал-Цабал иацшыуп.
Сааир, мчык сѣанахѣоит, сашытуам, –
Ҳгәы былуеит, ҳаицшыуп.
Анкѣеицш, ицшзоуп ацсабара,
Анкѣеицш, еиқәхеит ацангәара.

Ацсуа ибжыы ҳаҳазом рхәаргы,
Ҷыстуеит: «Тынч шәзырѣы!»
Ҳгәи хшьамхи, мшаѣеицш, хнаргоит,
Цоуп, ихацхеит зәырѣы.
Инагоуп Гырзалка амѣахәаста,
Хъзыла ианысхьоугыы схаштуам.

Ахъз еиҫакым, Гырзал рѣашьам, –
Ааи, агәатца хәуп.
Ацшәма дыкам, даабом рхәашам,
Ацсуа ихъз ахуп. –
Жәытәла сдац–пашәқәа ахьыкоу,
Цьынцъла сда сшьа ахьҫаныкәо.

СХЫНХЭИТ САРА

Цабалка сныкэлалоит, схала сцалоит,
«Шэзыниазеи, сашыцэа?..» – Гэаныла стцалоит.

Абар, иахьа сымѡахытцит ѡацхьа,
Срызхэыцуеит харада зыдгьыл иацхаз.

Срызхэыцуеит икэцауаз зцьынцъ еикэырха,
«Шэыхтцэароуп!» зхэаз ирѣагылаз хаха.

Зыцсадгьыл ахьзгьы бирактцас ишьтых,
Иназгоз атцеицэа зыкэшэаз ахамыштыхэ.

Ирзымгаз рхақгьы, ихытцааит ашэшьы, –
Хабдуцэа усқан хтцэаран ирзыцшыз...

О, рымчқэа ршэазаргь, ихэжэеит, иржэагэеит,
Азхытцра иамеханақызшэа иагеит.

Шьарда цуазаргь, цоурыхуп, иажэуам,
Азыхь – схы зхызбаауа, рылымкаа изжэуам.

Сзыкэгылоу сыдгылоуп сцацқэа зласоу,
Сахажэаар насыцуп, разкыс уи ансоу.

Схынхэит сара, Ацсынтэыла сынхоит,
Цабал пшза сылѡатцэ анѡеи сеикэнархоит.

ШЭШАЦСЫУААУ ШЭААНХАРОУП!

Хаңшэьмарта – хаңсыртахоит.
Цьенгиз Абганба (Тыркэтэыла)

Шэеихароуп, Ацсныка шэеихароуп,
Аамта цшуам, ихьшэахоит.
Шэазхэьцлар – изхарам, изхароу,
Аамта шэшанызбо шэаанхоит.

Шэеишьтала, Ацсныка шэеишьтала,
Шэхьышьтра мөашьейт, еиқэхейт.
Ихьаашэьымган шэабацэа, италаз
Ашхэа. Шэрықэзбар – шэаанхейт.

Шэаазароуп, Ацснынза шэаазароуп,
Зны шэьызхыцроуп амшын.
Ишэапызго аццейцэа шэаазароуп,
Шэгэы шэтахэьыцроуп, шэымцшын.

Атэымгыы шэьызгэакьоушэа ангэашэта,
Нас – шэеанраала шэнаскьоит.
Иштэьымугыы дырны шэеанашэта,
Шэхьацшрым, шэышьткэьыцэаа шэагоит.

Шэзацшэьымахом тэьым дгылк шэанықэларгы,
Шэьпсадгыыл иалаз шэьыцсы.

Шәапшәымарта – ңыртахоит шәнықәлар,
Хәыхшыак ашәта лассы.

Шәеихароуп, Аңсныќа шәеихароуп,
Аамта ңшуам, ихьшәахоит.
Егьхақуп, шәшаңсыуау шәаанхароуп,
Шәыдгьыл – ңшьоуп, шәеиқәнархоит.

АТРЫШ-ЦХА ЛУАЗ

Ундэылымтци шаанза,
«Шэыцшыз, – ухэеит, – саанза».

Ашэақэлацэа цшымзи,
Ишэартахеит, – цшымзын...

Атэым дгьыл ҳахызар,
Атцеицэагь тахозар,

Шьта ҳдеицш зеицшрахозеи,
Анызаарахь ҳхы хазар?

Ҳақсадгьыл ҳахыргеит,
Уи ҳабацэа игэныргеит...

Ҳахьяазгьы кашыррам, –
Ҳгьацозма ацэҳырағе...

Арагь еибашьрамзи,
Ҳақсадгьыл харамзи,

Ҳа ҳашьцэагь ғагылеит,
Аға иғагылеит.

Ҳхатәы анаҳзымхьча,
Ҳахгьы анҳазҕымхза,

Адсцәаҳагьы дхьаҳәит,
Шәыпсы еикәшәырха ҳәа.

Ҳдыпшылоуп, ҳаитымхеит,
Аамта хьантак ҳтамхеи.

Ҳразкыдаха ҳақәхеит,
Насыпдараа ҳакәхеит.

Залымдарак ҳақәшәеит,
Мышьтацәгьазак дҳақәшәиит.

Ҳабдуцәагьы тамхеи,
Ҳдынцъгьы қьаптамхеи.

Ихьамтцит ргәы итасуа, –
Урт хьызла имәасит.

Адсны-дгьыл иатәымхеи,
Рыпсыбақәа аанымхеи.

Ҳа ҳакәзар, иаҳзамуа,
Ҳацсымкәа-ҳабзамкәа,

Атәым дгьыл ханхалеит,
Атәым хьзы ҳаххалеит.

Хзыкэгэыгуаз хыцфыцкэак
Аанрыжбыр хгэы ҕыцхон...

Атцеицэа хынхэуамызт,
Рыцсзгыы хахауамызт.

Днарапызеит афырхацэа,
Сашьазатцэ, схьыртцэатцэа...

Сҕарамтазы сзыршла,
Сызражэуа есымша,

С-Рашэтам, са сбаагэара!
О, стцаа-цшаауа сгэароуп.

Мшаэнеицшгыы сузхэыцуеит,
Гэырџацэгьоуп, исхытцуам.

Ундэылымтци шаанза,
«Шэыцшыз, – ухэеит, – саанза».

Уџызцэа реицш, ухнымхэит,
Атцеигыы дутнымхеит.

Ишпазури, сҕажэкуеит,
Иакит хэџнаҕа ашэгыы.

«Шэыцшыз, – ухэеит, – саанза...».
Сзыхэауа сыцсаанза:

Сөөгүлөхгү шаанза,
Азаза сыхшаанза,

Сашьеиҳаб дхынҳәанза,
«Саҳәшь!» хәа иҳәанза,

«С-Рашәтам?» насығшәанза,
Сыңсы насыхшәанза,

Сшыгәжәәжәауа ишанда,
Трышбак ижәәа снахьцшында.

ИЦЕИТ...

Иныхэон ажэлэр:
«Рымшра ду шэзынхааит!
Атцеицэа ражэа,
Рус нагзахааит!»

Ицеит. Ирдыруан
Рымџагы ахьхаз.
Ацша уазыруан,
Рымбара иазхьуаз.

Ицеит еишьталан...
Рцэаарагы аабом.
Ахьаа – аамталам,
Гэырџоуп, иухгом.

Ицеит афырхацэа,
Згэашьамхкэа гэгэааз.
Ацсадгьыл ацэа
Иаламызт зынза.

Ирзыхэаеуамызт,
Итаркзаргь амацэаз.
Ахьаагы хеуамызт, –
Иақэшэахьан еицэаз..

Ицеит адауапшыкәә,
Ахара ҳарцшуа.
Азыблара ҳамшыкәә,
Ҳалнагеит рхыцша.

...Ицеит ҳааныжьны,
Руалцшыа нагзаны.
Ацсны ҳазныжьны,
Ҳаҫа иантцаны.

СААИТ «НАЗАЗА» ХЭА УАСХЭАРЦ

Сааит «назаза» хэа уасхэарц, –
Ғымт, сноухагылар сыхэтан.
Заа ухаасзаргы – уеитасхэарц.
Гэыгран узхымзаз ахэтак.

Смааит анышэ бымбыл уастарц,
Снықэгыларц гэагшақэ угэы,
Рыблаз шуқэрыцсо гэастарц,
Агэатцағы хаштрагы зқэым.

Сааит «назаза» хэа уасхэарц,
Сааит унаскыган схынхэырц.
Ухызала цлакгы еитасхарц,
Амцан азаза нкахэырц.

РАХӘШЬА ДЫЗМАЗ РАШТА ДТЫРГОН

Ртаца пшза ддәылтуан. Җцныхәа лымам.
Шықәсыкгы ниас ицеит.
Рқазатә дтахеит, тцеи дрыбжәагылам,
Гәырәацәгьоуп, – ражәрагь рыхьзеит.

Анхәа дыгәжәажәо ашта днықәлеит,
Иеникылт абхәа иҗыргәгәа.
Амшгы лахьеикәрак наҗықәлеит,
О, ргәатцақәа хәын, ирыҗга.

...Рахәшьа дызмаз рашта дтыргон.
Ирыртартә иҗам гәыбған.
...Ргәырәа зырҗыцуа ахтысқәа гәныргон,
Агәашә ахь рылапшқәа хан.

БНЕИЛАРОУП!

Бышықәсқәа цозаргъ еишьталаны,
Бақжәажәуп, нас, бхала баанхом.
Бнеилароуп! Ашықәс ғыц бталароуп,
Агәыгроуми, ан, беикәзырхо.

Илыбхыз амҕа банызароуп,
Апстазаара бацуп, быхәжәом.
Бнеилароуп! Ибыгым гәеанызаара,
Ихәарехахью ацлеипш быхжәом.

Быжәҕа еидара дук нықәхаргы,
Инықәыбхроуп, быжәҕагы херым.
Бнеилароуп! Амҕа бықәхозаргъ,
Ба бымҕоуп, бацәшәом, бахкыарым.

Илыпха быцзароуп, бихәала,
Җазшаз даныбхылацш бгәацоит.
Бнеилароуп! Мшаҕенеипшгы бныхәала,
О, бныхәапхыыз шьарда иназоит.

Бхамтцоуп, уи бығба амырхәароуп,
Бгазеазырггы тәицны ипхыаза.
Бхыаа маза бәәта баанымхароуп,
Бахънеиуа ақиа дбыхъзап.

Бцишәозаргъ, дақәгәыгуеит бынарха,
Гәырҕала мацара бишьтуам.
Бнеилароуп! Гәыграла бҕынаха,
Бкасеикәатцәагъ касышхароуп шыта.

АН

*Оыцба зычкэынцэа тахаз ан
еихымсыгыуа лхаа*

Аамта цэгъа цеит,
Кэаршыѳтас инаххысит.
Лгэы ҕнакаазеит,
Дазыпшзамкэа илххысит.

Ацъынцъаҕе дахуп,
Илыхтылгаз даражэит.
Лгэатцагыы шхэу,
Уи днатцапшуеит ажэѳан.

Амѳахъ дыпшуам,
Азэгы дшымаауа лзашам.
Хъаауп хэа, дашшуам,
Уажэ днатэом длагырзашо.

Аамта цалоит,
Дахьцэыуом, – дазрыжэхъеит.
Лгэыраз пшаалоит,
Иузхэашам ибажэхеит.

Амшкэагъ еилгеит,
Дыгэжэажэом иахъала...

Аиааира ду ргеит,
Даанрыжьзаргьы лхала.

Аибара лбеит,
Ихдыртцэеит, еимыртцэеит...
Рцдынцяз икэпеит,
Рхэыштаароуп, нас, идмыртцэеит.

Аамта цэгъа цеит,
Ари адгьыл цшыа җамхеит.
Еиқәхаз ахъзеит,
Изахьымзасгьы тамхеит.

Ҳцеипш еиқәдырхеит,
Дача мѡакгьы абаказ.
Ахъз иацсахеит,
Ахақәитра иазгәакуаз.

Амѡахь дыцшзом,
Лхы нықәтқан днаиозаргь.
Ажәѡан цқъа цшзоуп, –
Илыпхаз лымгәырѡозар.

АНБАНҚӘА СРЫЦХУЕИТ

Сашьцылоуп, срыпхѳуп,
Анбанқәа срыпхуеит.

Дқазоуп рымхәарггы,
Сызбахә рмаҳарггы,

Стәашам ыырдагәа,
Сыццакра иагым.

Стызго нацәкьаруп,
Срыпхуа снаскьароуп.

Скымта сахьгехәом.
Шьыцфык, – згәы итцхо,

Ибла иабароуп.
Уи агәра игароуп.

Алацшхаа схысыргь,
Алацщцәгьа схьысыргь,

Ажәақәа рылтцуеит,
Бжы хаакгы рхылтцуеит.

Гәәхәарак сыңхьоит,
Ажәәқәә срыңхьоит.

Срыңхьоит ҕырхәала,
Иҕыцуп, еидхәалоуп.

Иит цыра-цыра,
Ироуроуп антцыра.

Ажәә хәрыбҕыцуп,
Иҕымцәаауа кәицуп.

Сашьцылоуп – срыңхьоуп,
Анбанқәә срыңхуеит.

СУЕИКАНУАМ ААМҒА

Суафыбжара сынтысзаргь,
Суеикануам аамта, итабуп.
Хьантарақәак сыхтысзаргь,
‘Ецныхәакгы устом, уеихабуп.

Усхыццакыр, сгәтеиуа,
Сымџа санхалашт сеикәкъашо.
Сумырццакын, схандеиуеит,
Сцъынць-дгъыл џаџра агым, иазшоуп.

Сьшьшьылахауа субашам,
Аамта, сызухәо – акзатцәык,
Адәы сықәумтазан баша,
Сцъынцьаџ исзамырсуазар тцәык.

Иаахадгылашт тагалан,
Хныхәап: «‘Еаанбзиала аџаџра!»
Хайқәгәырғыауа хайдгала,
Ицкымыз атцеицәа рира.

Мап, суқәызбауам аамта,
Цстазаароуп згәама сурба.
Исаџәазшьазаз ахамта,
Суқәныхәоит, иусташам авба.

Аргамазаргъ сьзынысхьоу,
Сьзынысраны икоу мазоуп.
Мѳахѳастазаргъ, – ианысххьоу
Сеичаѳашт, уасхыруп, иажѳзом.

АХЪА КАЦСОИТ

Аисырра ашьха снагэдыцшылоит,
Иааигэазоушэа убозаргъ, ихарам.
Ааи, ѿадароуп, иароуп сзышьцылоу,
Шьхацамѿоуп, сафысроуп, цаќьбарам.

Аисырра ашьха сыѿхалт лыцхала,
Лабѿаба схаќьцсыќьра насыхќьоит.
Амш еилахэаргъы иачхашт иахъала,
Амрахэага ашьха иаѿацхоит.

Снеиуеит, дунеи ссирк саѿоуп, иѿашьом,
Амѿахэаста арахъ саанагеит.
Мап, исыздыруам уатѿы сзыниаша,
ѿаѿра згым ауп сымш, агэра згеит.

Аисырра ашьха беиоуп хъала,
Хъачаноуп, сааит хъаќэшэара.
Лакэтэылоуп, ахъара снытцалт схала,
Иаѿаххашам атцла рыршэшэара.

Тынч, иахмырќьа ацша насуеит,
Уажэ ахъхъахэа ахъа-ѿа кацсоит.
Амш иацэгамзар, – ѿагалан мѿасуеит.
...Хъачан ахъа-махэ ахъа ѿышэшэоит.

УЕИХА СЫҚӘЛА, УЕИХА!

Етцәак кыдшәеит уаха,
Уеиха сықәла, уеиха!

Етцәак нтәлеит хлантцы.
Аҳауа иалфит ацсы.

Җнәтак алахь еикәуп,
Иацхаз ихьзгы рҕәкуп.

Уизхы зиетцәахә җшәаз,
Уизхы зааза ихәжәаз.

Қәрахьымза дниас дымцеи.
Җпеипшаз шьарда дахьзеит.

Җнәтак гәырҕоит уаха.
Насыц ззылцхаз иртәхап.

Абар, аетцә кәеицеит,
Ца диит, уеигәырҕа атцеи.

Уеиха сықәла, уеиха,
Иуцыз ацсуа идоуха!

Етцәак кыдшәеит уаха...
Етцәак кыdleит уаха...

ҒҰҒАРАК СЗЫЦТӘОУП

Сиит – ғұғарақ сзыцтәоуп,
Сымға заа ицтәом.

Сиит – ғұғарақ сазцоит,
Еиғу ма еицәоу?..

Хәларгы, атқ ццакуеит,
Жәғанағ аетә лацәкәуеит.

Ғыцны ииргы амш,
Сныхәаныцхәап: «Мғамш!..»

Зны қәаршөык сыхзоит,
Сымғажыцуам, сцоит.

Сымға зны ицтәашт,
Сгәыгра ссирқәагь нтәашт.

Сзырццакрызеи нас,
Ианырхәа: «Дцеит дымғас».

Сиит, ғұғарақ сзыцтәоуп.
Сцашт ғұғарақ ахьптәам.

АМШ САНАЦЫЛА

Сылацәа анхыстыз – адунеи лашеит,
Атцхгы наскъазааит, сара сзы ишеит.

Амш санацыла агәырәа нахкәеит,
Икалаз здырызшәа, снапы ласқәа скәеит.

Сыбла тырхаха сызхара сзыцшуам...
Сыбла хнакызаап сызлацшуа, сашшуам...

Сиит сара азәы хәа, слахынцоуп сызша,
Сыкоуп азәы хәа, слахынцоуп сзыцшаа.

Сылахь ианымзар, сузырбоз, сашья,
Сымәа санымзар, – сымәахкәеит хәа ишья.

Сыказ азәы хәа, азәгы игәы нсырхом,
Снеилароуп, скәалартә цъара схы сырхом.

Сымәаә сацшәымоуп, сагышышәоуп шыта,
Зны икәаратцаргы, аеариашап еита.

Сыбла аныхты нахыс насыцла стәуп,
Алацш хаа схыми, адунеи сатәуп.

Сылацэа анхызѡауа – хараз, сназоит,
Хырцашья змамоуп, сыццакрым, сахъзоит.

Уанза ибжьоузеи хѡа стцаауам, аацнуп,
Сгѡыгра сразкымѡоуп, анапы сануп.

ЗНЫ ИААИГЭАХАРГЫ ШӨУАХТА...

Адгэылаҕэ здацқәа зхэхью,
Ацътла ду, згэыцә азхэхью,

Амахә ацша иазыхжәом,
Ақәра ду амоуп, иажәуам.

Адацқәаггы хәарехом, игәгәоуп,
Ицырқарггы – абна иағоуп.

Ацътла абгъ ҕеижьқәа ҕышәшәоит,
Раамта анааи еилышәшәоит...

Уацхьа ицахьаз егьафы,
Ацътлеипш үгәгәоуп ауафы.

Амала ашәышықәсқәа цоит, –
Аамта атәы канатцоит.

...Амахәқәа апшалас иаршәшәоит,
Шәышықәсқәа бгъқәоушәа иҕышәшәоит...

Уаха иамоукәа хәарта,
Зны иааигәахарггы шөуахта,

Мап, ишэыцсахрым шәказшы,
Оумак камлазашәа ишәшы.

Шәыжәәа мыркәы шәнеиґацшуеит,
Шәхырхәом, шәшыамхы амырскәа шәыцсуеит.

СЫПХЫЗ ХАА ИАЛАН УАЦӘЫ

Сыпхыз хаа иалан уацәы.
Хзыргәыргыо бзиарак хзаанагароуп.
Ғазнык ашәартара хажнагароуп.
Хшацәа днарылтцит руазәы,
Днасазтааит: «Узыхәозеи уаха?»
Инацта – шаттамлаша гәнаҳак.

– Арака ацшәмара ансоу,
Сыпсадгғыл сақәитыз, сахумбаан,
Сахажәааит сңынңь, сахумган.
– Идыр Апсадгғыл зыпсоу,
Хзы-пшала уқәґаца утәыла,
Уахызаа, удгғыл еинтәылап.

– Мазоума угәахәара зцу?
– Аргама стәышьаґаґы арсзааит,
Сышьта нмыжьзакәа сымфамсааит...
– Узышьтоу малума, хьзу?
– Зны ахә шыатәуп хара ихәмоу, –
Аиреипш, ацстазаара еихами.

АГӘАЛАШӘАРА

Агәалашәара змыжьха,
Стәакәкәала сагон.
Агәалагы сзынзыжьхъаз,
Агәырџа санаргон.

Зны алашыцарахь исыхон, –
Атшәараџ схәәеуан.
Зны зышхәатцас исыхәон,
Сџәжәкра хнаәеуан.

Зны алашара збахуеит,
Сшьацәхныслар, – сапхоит.
Сразкы наза рызбахуеит,
Исқәашьзар – сеиқәхоит...

АЦШАТЛАКӘ

Уажә амщцәгъа зцу ацшатлакә хага,
Аеыџ еипш, ицыхза иаатгылеит ага,
Ахыцша-цәгъа ҳацәыршәа.
Исанахәозеи ацша хәйтхәытуа,
Исәагәыбзыҕеит. Сгәы хытхытуеит,
Избазаргыи оумашәа.

Акаршәра инықәфыз абжыи неихсыҕын,
Еиқәтәеит, игәныскылеит иннажыи асахъа.
Цҳаражәҳәарак мџацнагоит.
Ахахә анлеиуеипш, акырцх наххысит,
Адыд гәыргәырит, амацәыс хысит,
Адуңеигыи неихыккеит.

Ацша гәынқыхуеит, гәйтцхак амоу,
Гәнаҳак ишатцоу имџас ицома?
Инаспыртцит ишатахым.
Нашана лакәым, избо цхызым.
Инаскъазгаргь, ахтыста изхыцуам.
Иаацсазатар ашьамхы?

АТЦЕИ ЛАША

Атцеи гəйтгага,
Атцеи гəйтҕаага!..
Ахыкəлаа тҕаазаргь,
Имҕа ҕахтəазаргь,
Хаштрагьы икəзам, –
Иртəыуо иакəзам,
Ажəлар ихьтəыуоит,
Амшгьы ихьтəыуоит.

АГӘИЛ-ШӘТЫ АЛАХЬЫНҘА

Инхыдышышыын, ахы ныкәнатцейт, –
Агәил-шәты җышәшәон.
Насыңла адунеи икәымзи,
Аңсахәага нахшәон...

Иытцхахеит – аира аңеипшымхеи,
Иангәылтцызгы рымбеит.
Аңстазаара еимгеимцарак еипшымхеи,
Ианҗырх – ишабеит.

Ианхыдышышы нахыс – нцыра амамызт,
Аңштәы ахыгга...
Абаҳча зразкы иаламыз,
Иналцааны иргеит.

Еицакзаргы зразкы кяәҳазаз,
Аңстазаара цшзан.
...Агәил-шәты адәы икәҳазом,
Ианца ихынхәзом.

АҚӘЫЦЬМА УУЕИТ

Ақәыцьма ууеит абжыы ргәәфә,
Иштыџц итыџуеит ацста, агәәфә.
Ғеихак змамыз абгасса,
Рыцсы рзагәышьеит, шыта ргәалагы рзароуп,
Уаха ишәарыцап, ргәыхәтәгы иахьзароуп,
Еишьтала идәықәлап иғкьаса.

Ақәыцьма ғыха абжыы наџуеит,
Уажә абна илоу абжыы риааиуеит.
Мап, алашбыжыгы иацәшәом.
...Цхыбжьон идәықәлап еиххәа асаса,
Абна ишылахаз абар ацсаса,
Ирхысп рыхәдақәа цыжәжәа.

Итрыс ианшәылагьежь ац хырцаца,
Иацәцаз шәшәәкьаргы, шәеиха, амарца!
Иахәхаз ыкәнатцап еимыжәжәа.
Цәынхак хәхьзозар хәа абгасса кылпшуа
Итәзаап, шәарак рхы-рғы ианыпшуа,
Ирылатхацып оумашәа.

Аха уанза ақәыцьмабыжь наџуеит,
Абна илоу зегы ирхыџуеит,
Иатцанарзырц абгасса.

Шьта ацқәа хуа ақәыцьма дәықәлеит,
Ашьа иазышо гәагк нафьқәлеит,
Иреуа инеиуеит аҳаса.

АЗИАС АЦСТАЗААРА

Азиас анхытцау,
Ицом инкахэыцуа.

Ицоит иццакы-ццак, –
Асахьақәа ҕыцзам.

Иџазом хәа ишахыччоз,
Ацаџ иџахыҕееит...

Ацаџ харакымзи,
Азиас лаҕэымзи...

Алеишәа анбзиаз,
Ицон тынч, иниас.

Аеарцәҕеит иаазқәылаз, -
Иазымтәахт агәала.

Ацаџ арбгазазаап,
Ахаҳәқәаҕь тңазәзәазаап.

Ацаџҕы абаҕоу,
Ахаҳәқәаҕь абаҕоу...

Азгы узынкылом,
Азгы узаҕагылом.

Аеуреипш аеамҕеи,
О, аҕарагы амҕеит.

Ашьара ианықәла,
Ахышьтрагы инықәлеит.

Азиас-хәашь хыцәгы,
Изеит, аеарыцқеит.

Унхәхәуа-уаахәхәуа,
Уазхәыцла уахәхәо.

Агәы цшқа уамыслан,
Уазныкәа ламысла,

...Иадыруеит иахәхәуа,
Ианыруеит ианахәуа.

УАБИЦАРА УҚӘЫМЗААИТ!

Уаттахарым, уашьтазоуп,
Уабацәа унарышьтацәа.

Рыдгғыл пшьа инькәнагон,
Апсуарагғы ныкәыргон.

Хатцарак иацәхьатцуазма,
Иалаазан, игәамцуазма.

Апшәмара науатәашья,
Бцъарзаргғы, иурташа.

Иакәныхәа инаутаны,
Ииасит уеибытаны.

Ашықәсқәа ирылгауа,
Уаттамхакәа инагала.

Рыхъз лаша еицамкзауа,
Умәа уахьнамгзауеи.

Хьысхаракгғы уқәымзааит,
Цсадгғыл цшзак ауп, уагымзааит.

Башазагғы уқәымзааит,
Уабицара уқәымзааит!

АМЦА ҒАСХӘАЗОМ...

Амца ғасхәазом макъана,
Акәицкәа рыблақәа нтаауам.
Амца сәатқхом, – сыхьтшыуамоуп...
Шьта атқх наскьоит, азәгы даауам.

Сгәатца арқхоит ахәыштәарамца,
Ақхара агым сьфәната.
Сахьчоит, иқазам сзыргәамтцуа,
Сьтцәәаншьап иакәхоит сгәығьрта.

Сыхәра арғьоит ахәыштәарамца,
Мшаәенеицш, арақа снатәалоит.
Снеип исзоужьу сьғәәаранза, –
Са сьшьтахь – иацызтцо иилоит.

Сабгы дньғәәтәәон арақа,
Сабдугы иман ахәатәы.
Зышьта анызтцаз иахья иқам, –
Досу инижьит ихатәы.

Абицарақәа еимьрдон,
Рымцахә ғымцәаауа иаарго.
Ақсуа ишиатәоу еибытан,
Рқьынцъгы шеиқәхоз агәра ргон.

МАКЪАНА...

Макъана
Амра ахэы инхымшэазац,
Амра хаа сгэы ахымшэазац
Макъана.

Макъана
Адггыл азаза еипхызуеит,
Азазаггы аамта апхъазоит
Макъана.

Макъана
Амаалыкъ ацэа далымтцыц,
Дгэыргъаны, дкъаасуа дгарымтцыц
Макъана.

Макъана
Ашьха ацсабара мфыхазац,
Атцх ацарда имнахазац
Макъана.

Макъана
Ага амшынгы ыцэами,
Ашарпаз аетцэ ыцэаауам
Макъана.

Макъана
Адгъыл апхара ықәымлац,
Адгъыл азаза ықәымбац
Макъана.

АҒА ТЫСИТ

Ашықәс ғыц иантала,
Иқәха ицоит зынзаск.
Азынра – аамталоуп,
Мап, аеарцәгьом қас.

Амшқәагьы ирзымҳаи,
Ааңын аңхьа ишьтоуп.
Ахьтақәа азымхои,
Март инталеит шыта.

Икам изыргәамтцуаз,
Азын тцаа, аңша.
Ғәымазаргь ибжьамзуаз,
Икамкәа иахша.

Атқх аун, ишомызт.
Азын атқх ццакзом.
Гәтыхасгьы иушьома? –
Атқх аншо уахьза!

Март маза инаскьаго,
Азынра аанҳажьт.
Ааңын гәырпсақәага,
Амтцәыжәсақәа еиунажьт.

Адгьылгы апхара
Атцалт, ацаа цасит.
Амрагы капхароуп,
Шьта афа цысит.

ЕИНЫЛЕИТ АҘАСКЫН

Идырҗыз ашьацра,
Ашәытақәа ануп.
Ғацхәа амш ианацла,
Ифытцхахашт, – аацнуп.

Идырҗыз ашьацра,
Ацштәы иатцәа ахыгга...
Зхәатәы иазыргац роуп,
Зшьапышьта иазырга.

Иршьақьаргы, – иалшой,
Ицәдыртцәазаргь адәы.
Ианазныкәа гәақшақә,
Изцашам еикәатәы.

Ршьақәқәа ианреигза, –
Иаангылеит иғазкын.
Ғацхәа, абар, аҗеитцых,
Еинылеит аҗаскын.

АШӘТ АҢАЛЕИТ АПХӘСА

Азын цеит ишымақаруаз,
Иалшоз, амчқәа қацсахъан.
Аамта цшуама, ишыкаркаруаз
Арцынак хымтәалеи иахъа.

Аацын бахча, мап, еинымлац,
Ашәыргыы ғамлац, – иазыцшуп.
Амға уахъ азәгы данымлац,
Макъана амшгыы еихашышыуп.

Мра шәахәацкгыы сәагәыбзыға,
Ашьха иаавтцып шарцазы.
Амшгыы бзиарак сақәнаргәыглап,
Абахчағ гәыргъароуп шыыжы.

Ааи, пхәасоуп изырлахғыуа,
Ааигәоуп ианылнага апыткәыр.
Атцла иамоуп шыта изықәгәыға,
Амахә хжәашам илакәыр.

Уанза атцлагы еинтәылап,
Ихъыдхәо иғалап апхәаса.

Уахь агәашә аартны инталап,
Аҕыхрагь иалагашт лассы.

...Абахча еинылеит, зегьы ирбароуп,
Иеырбо игылоуп ацхәаса.
Лакәтцас ишоуп ацсабара,
Ацхәаса ашәт аҕалеит иҕассы.

**ИСТАХЫМ – СТАХУШӘ,
ИСТАХУ – СТАХЫМШӘ...**

Амш лаша сапылеит,
Саапсарагы спылеит.

Сыдгыл чашә иснаҗаз
Ҙазгалеит, – исәҗәаз.

Избо җашьахәызар?..
Ассир уҗахызар!...

Мәамш сара исықәуп,
Амәа хара сықәуп.

Истахым – стахушә,
Истаху – стахымшә.

Сцозаргы аоныка,
Сымалатҗәкә сыкам.

Сөызцәа роуп исыцу,
Сҗынцә ахь хамәахыҗуеит.

Иаәсуам, еилахазаргь,
Рысасра ргәаҗхазаргь.

Истахым уаф дрылам,
Хэыцрақәак срылоуп.

Истахым – сҭахушәа,
Истаху – сҭахымшәа.

Пышәарак сахзыжыыз,
Атцх лашьца аансыжыит.

Сымџагы еиужьуп,
Саҕәакгы аныжылам.

Схан сзыџоноу хытцәцароуп,
Зымшьта цәгыоу сицәцароуп.

Ацстазаара сцалароуп,
Сҕынаскоит, сцалароуп.

Истахым – сҭахушәа,
Истаху – сҭахымшәа.

* * *

Ғафрa згым ашәыртдла сеипшыншьала
Сыдсы танаты.
Лахынтдала исатәоу зны еихшьала,
Сшьамхы гәгәанаты.

Аха уанза сдацқәа зларсу сыдгыл
Аужәра сзырха.
Санахумбаа, сахыз, хазшаз, усыдгыл,
Мшызха исзырха.

Абжъааңнеипш, ашәыр ғассы изғалаз
Атцәатдла умыршәшәан.
Иахъа схызхыз хәыцра ссирзак сшалоу,
Ашәыргы ғышәшәап.

Иғахом, идыр, – асахъа тысхуеит
Атцәа қацшь, иартыз.
Сара сзы ғыц ииз ажәоуп, – иғысхуеит,
Иахъәоугы стәы зыртәыз.

ИУЕИ БАГРАТИ РЫБЖЬЫ

Слымха итаџуеит Иуеи Баграти рыбжьы:
«Шәнеибац, ахьырцар, шәнеибац, шэымтэан
шәеикэышьшы!»

Ахра хыцхыцыртә, иааџуеит рыбжьы џацаза,
Гэкыракгы ацџоуп, рацшәа еицакуам зынза.

Ражәа хьыртәатџоуп, иааџуеит: «Ацсноуп
шәеикэзырхо!
Ацшәа – шәбирак ауп, ишьтәшәтцар калом, –
шәтахоит.

Адуinei хаззыкэыз, хгәадура – хбызшәа,
Ацхьа ихаргылон, хыхьехәо ханыкәуан хамшәа.

Илахь еикәны дубомызт Дырмит, хцааимбар,
Ацсуа иажәа иалшоз хирдыруан хәаибабар».

Шьардагы рылшеит зажәа адуinei иазырхаз,
Ххатәра гьеџкәа, ххыбаџцәа, ахьзгы зырхаз.

Слымха итаџуеит Иуеи Баграти рыбжьы:
«Шәнеибац, ахьырцар, шәнеибац, шэымтэан
шәеикэышьшы!»

Хпыза Дырмит баагэарас дахшыон, деиҳабын.
Ижэоақэа хрытцак ҳнеигон, амға хирбон.

Ҳэынаҳхон ҳамға ҳаҳымкьо, иғэған иһыцша,
Ҳахьчон, ҳа ҳзы Апсны ианықэсуаз ацша.

Дықан ақэыға дузза, ҳдоуҳа еиқэзырха,
Иқан Апсны, иазгылон атцеицэа хаха.

Зны-зынлагь шэышьтахькагь шэҳьяцшлароуп,
хцеицэа шэхатцкы,
Иҳаиуам абзиара шэзырур, – шэақэшэа ацкы...

Шэытцла еилғаар, иаиоузом антцыра, ижэдыр,
Шэақэтэаз аеыхэа, аеызгы, еснагь икэадыр.

Зхышьаргэытца ҳакэыхшоу, ҳухэоит, иаагэат,
Ҳухэоит, еилшэара рмоукэа инеиларц ҳмилат.

Мап, еиқарауаа шэзырхэар, иқалом гьацара,
Шэнеибац, ахьырцар, шэнеибац, иахьоуп
цхьяцара»!

АБЫҒҚӘА АЗМЫЖЬ АЗАМҒА РЫГӘЗУЕИТ

Шыбыжышыштахыгы амра аңсы алоуп,
Маңк ихеызаргы атакар.
Амтәыжәәқәа еитцых-еидыңсало,
Цыск чырчыруеит абжыы тга.

Азиасгыы гәамтхамтца инеиуам,
Зных ишажәло еипш апан.
Атцыс цшза ахықәтәоу игәәтеиуам, –
Азмыжь ихгылоуп алапан.

Аңсаатә өаңхәа амтәыжәәа неитцыхны,
Амахә инықәпрааит, – имшәазеит.
Азмыжь иныхиаалеит, зыхым,
Ихшәашәам, хзаартцәи канатцеит.

Ашоура иакызаргыы – өдныхәам,
Ицашам абжыы неихашәы. –
Атцыс цшза чырчыруеит, ашышыхәа,
Азмыжәә аеакәабоит уажәы.

Изызхаз алаңангыы шабозар?
Зышхәак иазхьуазаргыы, – иахьзоит.
...Махәык абығқәа рыгага збозаргы, –
Азмыжь азамға рыгәзуеит.

ААТРАҒ ИТЦӘҮОИТ АШЬАШЬАЛҚӘА

Атцлақәа ирыкәыршоу ашьалқәа
Шкәакәоуп, – сыла иҫахәхәоуп.
Аатрағ итцәүоит ашьашьалқәа,
Итцәүоит рылағырз рҫахәхәы.

Цхагәынза асы бымбыл леиуан,
Ғәғәала итцааит шарцазы.
Узхыццакуеи, аацынра иааиуа,
Усгы ирхәоит убзарзы.

Азынра ацамтаз ихьацшкәацшуа,
Иатцоу алеишәа хнарбоит.
Нас идәықәлахуеит ихьамцшуа,
Аамта цшуам, хаилнаргоит.

Атцлақәа ирхырымхуеи ршьалқәа,
Еикануам амра ашәахәа.
Ахыб иахынхалоу ашьашьалқәа,
Аатрағ итцәүоит иахьак.

* * *

Хъаца бғызаргы, ихъархъаруа,
Рыбжы ирхылтца насырха.
Ишәаңырхаңуа, ихәархәаруа,
Абығқәа ирылоугы ғахам.

Уажәы сзыҳәазгы аҳазаап, –
Изыкызоуми аңша.
Ихъархъаруа абығқәа еилазааит,
Ашәа ссирзоуми рхыңша.

Сара схызхыз аңсабара,
Иақәыблазааит атызшәа.
Зашәа иақәымхаша еиңхбара,
Шақа ихааузеи абызшәа.

АЗЫХЬ АШӘ

Иҫахәаз азыхь пытлеит,
Абахә итҫхәрааит икәеикәеиуа.
Агәырҫаҫәаша агазшәа илеит,
Ашьтра ылнахт икеикеиуа.

Имазазгы – шыҫа иаартуп,
Агәама ссируп – гәырҫаҫәагоуп.
Иҫиргом – изшаз итәуп,
Амҫа иқәуп, ихырҫагоуп.

Зынгы-ҫхынгы азыхь хәартоуп,
Агәама еиҫакзауам, ихьшәашәоуп.
Асы леит, шыхароуп, ихьҫоуп,
Мап, еихсыҫьзом азыхь ашәа.

АЗЫ НАЛАБЕИТ АМАХӘ

Абар, азы налабеит амахә,
Иштәыуац итәыуоз еиматәа.
Аратцла хәын, иалшахуаз абахә...
Ахысфы итаиршәуан ахта...

Ахыкәлаа цеит ашыта ааныжьны,
Икылнатәаз амахә неилышшеит.
О, пшакгы сует шьта инеиужьны,
Ахьаа цәгьа азхымәзаргы, ишеит.

Гәырфала итәуп амахә неитамхәа,
Лагырзыми азамфа иафькәкәо.
Аратцла адац гәгәамзи, икамхәит,
Аха амахә есаaira итцкәкәоит.

Абгы канзеит, ифәоуп цсы рхазамкәа,
Акыр заа акаканкәагы фышәшәеит.
Иаанхеит ацьынцьгы уаф дахзамкәа,
Аратцлагь амахәкәа хыжәжәеит.

Абар, азы налабеит амахә,
Иштәыуац итәыуоз еиматәа.
Аратцла хәын, иалшахуаз абахә,
Иазхымфәит, иазымыхьчеит махәтак.

АНАКӘ

Амшын ихытцыз анакә,
Ага аеыннакылеит.
Шыжынатә аптагы жәәанаҕ,
Схышәахәа иацгылеит.

Ихылаз анакә хытцуам,
Иацуп ацсабара.
Издыруада амш зызхәыцуа,
Иакәнакзар аарәарак?

Абар, ацша гәамтцхамтцуа,
Агаҕа иаҕықәсуеит.
Еиқәтәом ацша хәатәхамтца,
Анакәгыи пханарсуеит.

Еихеит ишзахәоз анакә,
Ашьхарахь идәықәлеит.
Шьта ага амра агым,
Амш лаша санықәлап.

Ацшоуп изцысышьо, амәан
Схышәахәа сыхьзазар.
...Зыцсы зхымшәац анакә,
Ашьха иахьыгзами.

* * *

Ашьхымзахь ухьамцшын,
Ацклацшра тцасым.
Ашьхымза утамцшын,
Ацхацшра – кьасоуп.

Шьхагэароуп, – уаҭаар,
Ашьха ургэамтцуеит.
Уахьхэып иургэаар,
Иукэшап ихьамтца.

Уцәеижьы инакәтэар,
Ицхәит хәа умашшыроуп.
Иузышьтуам инакәца,
Ҷымтзо уаапшыроуп.

Унапы наурххаргьы, –
Иалухша убароуп.
Ега уеурххаргьы,
Иакәшәоит упара.

Арахь умҕахытцзар, –
Ирхәо кәутцароуп.
Цәгьаракгьы ухәыцзар, –
Ирымоуп рыцкара.

Угѳааргы – уиашам.
Ашьхыццѳа ирхарои?
Ишѳымам ааибышьа,
Уахѳар, уеихароуп.

Сабрадажѳк ухахуп, –
Цыхьяшѳак уашьѳоуп.
Уаншѳа урхѳахѳеит,
Ацха ѳа ухаштроуп!

Угѳы-млашь уртѳыхырц,
Уацѳѳгыцѳа умѳа,
Ашьхымза хуртыхуан,
Ирымцѳак узамѳа...

* * *

Сдәықәлазаргь аҕада,
Сымҕа иахаҕода?

Сыдгьыл ауп, сықәымзааит,
Мҕазатцәык сақәйтзааит.

Мҕамшзар, иҕьалада?
Иалызхда алада?

Амҕа даркарама?
Дзырхәаз еидароума?

Ахцатәи Мрагыларахь
Дцоит, дузынкыларым.

Амра агылара
Ашыжь даңылароуп.

Ных, Мраташәаразаргь,
Иалызхыз дымшәароуми.

Дахәом, – ашамтанза...
Дааит мраташәамтанза.

Алыпха ҳазтаз иоуп,
Мѳазатѳык ҳазтазгъы.

Ахацыркра ҳатѳазшьаз,
‘Ѳҳәаракгъы ҳатѳеишьейт.

Ҳшоуп ари адгъылаѳ,
Ҳшоуп ари адгъылаз...

АДАГҘА

Адунеи ду ҫаҫа-ҫымтроуп,
Цсы зхоу зегы рыбжы уаҫазом.
Сара сзыҫан – иацтам ҫымтоуп,
Макьана ажәакгы ҫәазам.

Амхылдыз еицш сааннакылоит,
Сеикәартцәины мчык сәанахәоит.
Иахьа сәышькыл сангылоуп,
Еицлаброуп, «Цхьака!» ҫәа сыхәхәоит.

Аха башоуп, егьсырееиуам, –
Аеыбга иадыруеит иазшоу.
Сара аеыҫцкәынцәа среиуам,
Сагьреикануам, мап, икәыншьо.

Карматцыс бжык самырҫыхац,
Агарашәа абжы хаа змаҫац.
Цьара хысбыжкәак неитцыхуа,
Цәгьоурала ага дысмырҫац.

Агәлымтәахгы снеихагылоит,
Амыткәмабж гәйтшьаага ахьго.
Зегы схызгоит сара гәыла, –
Исаҫсыжьюам, схы нахго.

СГЭЫҘРА АХЫҚӘАН

Азныказ сгэы нтыцсааит, –
СгэыҘра ахықәан сааит.

Исхәо сғашәом. Сзышьтои?
Изуагы сақәшәом шыта.

Сеидшуп ихәу ацсаатә,
Сашьтазам – сгәағ схыцсаап.

Зных избазом ахықә,
Сықәгылоуп цшыаала хәык.

Зных сынталоит хланты,
Уа ишсықәку абты.

Мшынушәа, сәалтцәрааит зных,
Бцъарла сеикәшәоуп сеикәных...

Сцоит, сәацхәа сгэы нтыцсааит, –
СгэыҘра ахықәан сааит.

...СгэыҘра ахықәан стәоуп,
...СгэыҘра ацәаара стоуп.

НАЦШЫХАКӘ...

Абгахэыцы акэйткәа ирышьтоуп,
Акэйткәа ахәаша иашьтоуп.

Мышә-шьапажә акамбашь лацшыкәтцан,
Иашьташәарыцоит ақышә икәтцан.

Акамбашьгы агәара иакәшоит,
Ацыкәреиггы абейт, иакәшәеит...

Апатцакәа илаха-оахо,
Ишәарыцоит, иамам тәаха.

Цьара атшәараф «цис» аацшыхуеит,
Оацхьа бжык анаха ипцшыхәуеит.

Ахәынапжы еилахазар?
Ахәынапгы аца итахазар?

Абгалацгы психәа амам,
Иабахәеит акәац агьама.

Шәарыцаофкгы ашьта дхыми, –
Иахәнатәызгы цсаса-хыми.

Ацстазаара зегы иреихами,
Җазшаз иҗнытә җамтас ихамоуп.

...Ртәы иадыргозаргь мцҗәәфи җарами, –
Ауахта ааигәазаргь, зны ихарами.

* * *

Шарпыетцәа кыдуп ишеишеиуа,
Атх наскыаго. Иаашарккоит.
Ашара ҳацғало, ишнеи-шнеиуа,
Жәәанаә ацштәы нахыггоит.

Шарпыетцәа амш лаша ҳазныжьны,
Ҳамтас ихата инаскьоит.
Ҳацстазаарагь цышәарак нахыжьны,
Ға цышәарак ҳзаанагоит.

Шарпыетцәа, сыблақәа хызкуаз,
Азныказ шьарда иттәаит.
Мчык сылазтаз, ацшзарала схызхуаз,
Сшахәацшуаз аблагы нтааит.

Шарпыетцәа ашьта сышхыцшыло,
Жәәан иатцәа иналазға ицоит.
...Псытбарак ҳзаанамгеит, ҳаидышшыло,
Тынчроуп, хгәыхәтәы ҳахьнагзоит.

ЗНЫК ХАНИХГЫ...

Адгьыл ҳақәуп, ҳақәуп, ҳақәуп,
Адгьыл ҳақәзар – ҳақуп, ҳақуп,
Ашәартара ҳацәнырха.
Адгьыл ацшәма ихъз ахызар,
Жәытә аахысгы ицъынцъ дахызар,
Дшацсыуоугы деиқәырха.

Аитцашыцра ҳхаршт, ҳайдкыла,
Ҳпеицш ҳазхәыцуа ҳарт ҳайдгылартә,
Еицлабрала цхъа ҳаихап.
Ау длазар, акъаф дфазароуп,
Зны ладароуп, зны фадароуп,
Иазыцшаахар ацацха –

Ҳадгьыл фыхуп, ҳажәлар ныҳәоуп.
Ҳпеицш лашаз, ҳазшазгы ҳихәап,
Ҳацсадгьылаз ҳаикәағга.
Ҳацхъа инеиуа шнеиуа гәахтап,
Ҳашьтахъ иааиуагъ амфа рахтап,
Жәфахырлагы ҳагәгәахап.

Ҳабицара ҳажәфа иқәу
Ҳшатцоу ҳатцаз, уалны иҳақәуп.
Иҳалшахьоу азмырха,
Сфыза-сықәла, ҳнеип еицнаго,
Знык ханихгы, хьызла ҳныкәап,
Иҳамыздо еиҳахап.

* * *

Хара ҳаипш, ари адгъыл иапшәымаз,
Шьардаф ықәымзи, згәыхәтәы иахъаз.
Хара ҳаипш, шәаргъы шәақәитыз, ишәымаз,
Шырхәоз ииасит хатцатцас.

Дара реипш, ари амфа ианысхьоу, –
Мфасхьеит, ахъзгъы чапаны.
Схата сакәзар, сзыхъзазоуп ианысхуа,
Сәынасхаргъ аркьыл шьтцааны.

Иахъанза имфасхьоу рзы схырхәоит,
Рыхъз еицамкуа ҳаанагеит.
Шьатамырзгоуп. Ацсны цшза иазырхәо,
Иацца иназгауа хъзы ргоит.

Пхьака ҳназгоз, ҳазхьыцшыз зәырфы мфасхьеит,
Ртыцқәа мфашьо ирыцшаахьеит.
...Амшын цәқәырцозаргъ, изсоит ҳара ҳашхәа,
Хамфа ҳахымкьароуп. Ишахьеит...

* * *

Са сакэзамкэа сгылеит иахьа,
Иахысхэаари, – атх исзыннажбит.
Цхыбжьон сцэырханы саапшхьан,
Исзыгэнымкылаз пхызын, сымфашьеит.

Са сакэзамкэа сдэылцит афны,
Иахзааугозеи, нас, амш, мышьтабзиа?
– Иудыруаз, шэаанхароуп шэуааны,
Гэырғыафхэашак шэахартэ шарпазыла.

* * *

Сзышьтамлаша сашьтоуп,
Сзышьталаша аанхоит.
Сызхылазом ашьта,
Ацэаарагь харахоит.

Сызтцамлаша сатцоуп,
Еидарак сырххоит.
Сызтцалаша сазом,
Иацеипш, сааннархоит.

Исцымлаша сцылоит,
Зегь рымшьта цэгьоу...
Исцылаша сцылом,
Ақьиақэа, – згэы цқьоу...

Сахьнеиуа иатцэараз, –
Сразкы сеикөнаршөом.
...Сафьсит катцэарак,
Шьта акгы сацэшөом.

* * *

Стынчра абжыы уаҳазар,
Стынчра – сҕымтроуп.
Сҕымтра абжыы уаҳазар, –
Сҕымтра – стынчроуп.

Ғутзаргь, – сыбжыы смыргазар,
Стынчра еилазгом.
Сгәәтаны схухырц узбазар,
Кьарак уназгом.

Уааигәара стәан, сумбазар, –
Убла сзыхгылом.
Сзашьтәои хәа, иухәо ғарцазар, –
Уажәа сызгәынкылом.

О, сцааимбар, усхылацш,
Ғастауеит, сгәәта.
Убла хаа сышәхымс иныларцш,
Сныкәап ишсаәәоу.

Аәстаа уакәзар, иухъзеи,
Умч змырхазеи?
Уакәымкәа аңьныш ухъззар,
Ухъз узацәшәазеи?

Стынчра абжы уаҳазар,
Дынч умѡахыцроуп.
Сѣымтра абжы уаҳазар,
Шьарда ныццроуп.

ИМИЦ АШӘА ХАА

Дкараха дхынхәыргыы хәылбыгеха,
Уалаза, зынза уимырехәар.

Ғәғәалаза асы аниґахәуа,
Днызкылои, асытәхәа дґанахәом.

Ихымкәазо илеиуаз ақәа,
Дзышуазар, баазарак неизыркәкәа.

Дґаханы ижәыргыы изхарым,
Зыла мацарагь изхарым.

Дхәыдазам, даацәыртцуеит, уааизыпшы,
Ажәа ґыц иахтнитцауеит ипсы.

Ашьха ушаґыхәауа азыхь,
Агантә иумахәшеи ибзарзы.

Ишәылазо уачарым, дынхаґуп,
Малк измырхазаргыы, дшәахәаґуп.

Ихысга нацәа дахом! Дыпшаауеит,
Атынчра наза дшахәо ишауеит.

Ажәа цшза дахумбаан апоет,
Днызкыло акгы ыкамзар, дыфует.

Ашәа хаа дахумбаан апоет, –
Имиц иахәа ашәа хаа ииует.

СЫЛАЦШ ЗЫДХАЛАЗ

Зыхьтдас уафыхәа ацсабара,
О, шьта бзабаакгы убароуп.

Бзиарак уахьзароуп, узфьпшуа,
Уеақәыршәа, амџагы азыпшаа.

Ииасыз иамам хнырхәышьа,
Хдеицш ауп, еанбзиала, хзырхәаша.

Зных уаацсазаргы, умгәамцроуп,
Угәатцә еихымсыгыроуп амца.

Амџан уазыпшымзаргы гәыргыәфхәашак,
Дыказ уныхәапхьыз заҳаша.

Уақәгәыгла амш лаша аҳамта,
...Сылацш хаа шбыдхалаз сызгәамтцит.

ИЗБАХЬОУ БАКӘЗАМ

Ғыцәара бықәзам,
Цәымзатқас сгәатқә баркуп.
Жәашықәса ракәзоуп,
Жәашықәса быхьзгы сәакуп.

Бниас бызцашам,
Анкъеипш, ибылоуп сыпсы.
Снеиуеит, сбыхьзашам,
Ғыстзом: «Баангыл, абаацсы!»

Бышқа сынхьацшыр,
Сгәабтар, – баахьацшуеит маза.
Ибылам аерацшра,
Быбла шашақәа гәыкзоуп.

Зныхгы камчушәа,
Былацш насхьбкьоит еиґа.
Мчылаггы быччошәа,
Хааракгы атцамшәа шыґа.

Бзиабарами,
Зыхьуп, ахаан ихәашьзом.
Иатцам ҳарамра,
Зыбларазаргь, – сашьзом.

Мап, ари лакәзам,
Бшызбац, мшаәнеипш бызбауеит.
...Избахьоу бакәзам, –
Ашықәсқәа ртәы қарцауеит.

* * *

Машәыршақә сылацш зхызго,
Аҳаќьейцш исхуеит.
Есымша избо гәнызгом,
Алыхәтеицш исхәуеит...

Исаҗәоу санашьоуп, схәароуп,
Қәоуразааит, ихкәап.
Исзааигәоу бжыкгы сахароуп,
Сшазгәакьоу еилкаа...

Есааира амшгы сыцнашәоит,
Исхәашам: «Иазхоит!».
Ҳаинаалоит, аамҗа ҳаиннаршәоит,
Иҳалшаз аанхоит.

Машәыршақә сылацш зхызго,
Аҳаќьейцш исхуеит.
Есымша избо гәнызгом,
Алыхәтеицш исхәуеит...

ХЪААСГЫ СБЫМАМЫЗ ЦЫСШЬОН

Хъаасгы сбымамыз цысшьон,
Пагъароу ишбыцыц ибыцу?..
Хъаакгы амамыз цысшьон,
Сгәтцаѣ иѣымцәаауа кәицуп...

Бшыказ быказаз цысшьон,
Шъаѣакгы ззымгәагъуаз сышка.
Изурыз, бѣацхъа схы кәнысшьон,
'Едныхәазам, сыцшза, бахтныскъом.

Бааит слахъеикәра зырцасиуа,
Сашта бталт сыззыцшзамыз.
Бааит сгәырѣамтаз, санеиуам,
Сыблақәа быдхалар – ицшзамызт.

Сшыбымшатазоз ѣнакгы,
Шъта агәра згеит, – имацзаргъ сзыхъзаша.
Сашта бталашт ѣазныкгы,
Ускан цъанатгы сымцашеи.

...Бееидыцсаланы бнагыла,
Былахъ неикәтца, нас, шәымтакгы.

Бгәы бынтацәажәа баатгыла,
Блаҳәыртә инабылсуазаргь хьҕакгы:

«О, дбылуан уи бзиабарала,
Хьяангы ицымзи ихымеуа.
Адунеи ду дықәын уафрала,
Иуафра еицшуп аңырлых ицымеуа».

АҖЫШЬАШЬАНА АЛЦҖА

Апоема

1. Аеҗыс аура

Шьяц иатцәроуп излагылоу,
Иахьырхәыртоу иаҗцаауеит.
Еибадыруеит дара гәыла,
Ауахьад еицаауеит.

Дәызаргь амашәыр иацәыхьча,
Ауахьад еилумыршәшәан.
Дрыцрымшәо дрыцзаргьы аеыхьча,
Агыгшәыг иацәумыршәан.

Абга рыласыртә ишәартам,
Урзылыпцхар рынцәахәы.
Цстәы хазынақәоуп, ишата,
Иахумбаан рҗатцахәы.

Шьяц цшқоуп рылацшқәа ззырхоугьы,
Цъара бжьы цәгьак раҳаны,
Мчык рымбаргьы еикәзырхогьы,
Инеишьтамлои ирҳаны.

‘Ызи ‘ыхәеи еилагылоуп,
Аеартынчуам аеиқәа.
Мап, аеурагы аатгылоит,
Инарылтцаргы аеқәа.

Ассир иақәшәеит агәра рзымго,
Ишпадәықәлои еиханы.
Ирбо рыбақәа рзақәымго,
Еилагылоуп ишанханы.

‘Ызи ‘ыхәеи аакьыркьырит,
Гәыргъағәшәатцас ишья.
Ииз аетцысгы иадырит, –
Ианубаалоит аказшья.

...Мап, иазухәарым: «Аеабаа,
Изырхьымзеит аухьад», –
Аеан инатцагылт аеаба,
Зегь зеигәыргъауа иахья.

2. Адунеи лаша

Адәы иатцәа алапш ахьымзо,
Еиужьуп, ихкаазам.
Иабыкәу алаша ахьымцо,
Аеыхацәа атахзам.

Макьана ари зегьы пхызуп...
Дунеи лашоуп изтааз.

Изхэода: «Ари зегъы хэыцуп».
Шьта иалоуп ахэтаа.

Адэеиужь иныкэлап ахала,
Икэарлап азхара.
Аха амѠа ааигэамзи иахьала, –
Ирзышьтуамызт хара.

Аетра тшэацэахазаргъ, ианымшэеи,
Аеыхэчарахь ицшуам.
Аеыхш иазхьуеит, агэы ахымшэо, –
Ихьшэашэарам, ихьтшьуам.

3. Мышкэак роуп иахьыца

Мышкэак роуп иахьыца, –
Адэы иазыцшын.
Уажэы анакэ анхьыца,
Азаза кашын.

Аетра итымтыц,
Иныкэлартэ адэы.
МѠахэастак азымтцац,
Уажэ хшыла згэы тэу.

Аетра тшэахазшэа,
Инадгылоит ашэ. –
Акарс итахазшэа,
Ацацха нафэршэ.

Агәыҕра аман,
Агәыҕра наҕеит.
Абар, аргама, –
Итрыжыт, иҕеит.

Адуinei абазааит,
Ицшын игәыкны.
Игәыргыо иеырбазааит,
Иантыц игәызкны.

Аетцыс ан иацрымшәо,
Иахьацу – иацшшәхәуп.
Агәы ахымшәо,
Адәы цшза иахуп.

Ашьамхы кәадазаргы,
Аетцыс маацсаҕеит.
Адәы иахьазаргы,
Хара ирмышьтҕеит.

Ицшқоуп, нас, макьана,
Икьалар аҕеит.
Аеҳәырта еилнакаама?
Ауахьад ирзыцшуеит.

Мышқәак роуп иахытца. –
...Уатцәгы амш еилахәом,
Агәы итаҳәыца,
Аетра иазынхом.

4. Аныҳаара

Аеышьашьяна, улыцха амаз,
Ирхэартэ еицш: «Ныхэацхьыз згым».
Изшаз уахылацш, умч реиҳами,
Ихьча, лацшыцэгьак аҕага.

Машэырк азцшызаргь, – тынч иахырца,
Уацхраа, сухэоит, кыр зымчу.
Еицлабраз, дэы цшзак иакэшоз ахьырцар, –
Иашьцылт рхэарым аҕамчы.

Амѡан аҕэра нақэыршэ, адгьыл аеиуатэ,
Иахьнеиуа ахьз аргала.
Зегьы ирхэартэ еицш: «Ацсуа ҕы неиуеит!»
Еицымкьо рыбжьы дыргалартэ...

Цстэы-мшны, хырхаганы сашта италартэ,
Разкы цшзак аҕэашья сёы.
Аеышьашьяна, улацш ахызар хаҕала,
Сгэалакоуп, аччацшь ықэбом схы-сёы.

5. Алаша

Азхашья зхашьяк еицшым,
Ашьамхы царуп.
Аеыз, азҳара зпеицшу,
Егьацсоу иароуп.

Аетра интыга, уацхъа,
Иаурцароуп ахъз.
Ишьты иныхэаныцхъа,
Иаургароуп ахъз.

Гәәтеи – шыта хъзыс ианоута,
Ишанаало ицап.
Аеыз цкъа шегыохо гәоутап,
Агәыхәтәы иахъзап.

6. Ацсуа җыжәла

Ацсуа җыжәла рылафашьом,
Шәагаала – имачуп хәа иумшьан.
Ғырфазар, баша ицашам,
Уанақәгәыг, – уақәшәа аказшьа.

Ацсуа җыжәла – җыз еинаалоуп,
Уи иалоу шыардоуп, ирбахъеит.
Ацсуа дгъыл иазшоуп, ианаалоит,
Акырцъара ашыта аннатцахъеит.

Ғырфазар – ацхъа инеироуп,
Ирылтәраа идәықәымлои аҗеипш.
Азбахә рхәароуп, ахъзгъы нафроуп,
Насыцла итәызароуп аҗеипш.

Ацсуа җыжәла шә-гәыграк ацуп,
Уацәымшәан адәеиужь анаба.

Ұыцшышәк акәхоит, иалхтәым ацәа,
Угәыгра цашам инкаба.

7. *Ұышықәса иртысит*

Гәәтеи макъана изызымкуеит,
Мархәацуп. Иазхьызар аҕа?
Гәәтеи ахкаара изазымкуеи?
Идырҕыргы – еицшха аҕа.

Агәашә азыцшаауам, иашьтоуп,
Акырынтәгы иафсхьеит, иабом.
Еитах инхылахуеит ашьта,
Инавафуеит, аанда азырбгом.

Агәашә аркызар – ишәартам,
Гәәтеигы гәәтеилааит шьыжы.
Агәашә алыкә аҕыршәарта
Абаргы, иаатрым, игьежып.

Абар, шыта Ұышықәса ахытцит, –
Алаша аирамш ауп иахъа.
Аныхәамш ацшәма имхәыцит,
Хырхаган ирылиааит ауахъад.

Ахкаара итоуп ипацьцацьуа...
Уахъахәацшуа афра иазшоуп.
Аблеипш еиқәроуп апыцьқәа,
Аныкәгара бзиа иацсоуп.

Мархәацуп, ышықәса иртысит,
Атдыхәеипш апырцә дыркәйдит.
Мшаәнеипш, иузамамкуа хтысуп,
Алеишәа амырцәгъеит, иадырт.

8. Аеырәра иазыркуеит

Ахкаара иашыцылт ахала,
Рылапш ахуп есымша.
Агәфыгы иагашам иахьала,
Шоурахар зык нахьдыршап.

Гәәтеи зынзакгы итакытцәкъам,
Зныхгы адәы адырбоит.
Агәы иамыхәо, иатахытцәкъам,
Иақәымшәац, агәы иадыргом.

Азы адыржәуеит, ибжьарыжьуам,
Ааи, фатәы хкыла идырчоит.
Иазхәит хәа, ахала инрыжьуам,
Ибжьатәу цстәуп, ирыхьчоит.

Мыцхәы ичаргы иапырхагоуп.
ҶамаҶак, мап, иапдыркьом.
Апштәы ухнахуеит, ихырхагоуп,
Хәыртақ абар аеақьом.

Аҳаскын хкы-хкылаггы еизыркуеит,
Ами агдырхом зынзак.

Гәтеи аеырофра иазыркуеит,
Баша аеықәтәараз – мап.

Аеыз аныкәашья адыртцароуп,
Агәра иадыршыцылар ахәтоуп.
Азхамтаз иалнаршо еихьзароуп,
Уасхырзар – ихымжәо қыырстоуп.

9. Акәадыр ақәцара

Аетра иантымтцуаз ахаштит,
Иагәалашәом ианадымтцуаз ан.
‘Еазных – иантартцалоз ашта...
Агәалақәа агәатцағ еизон...

Иазхаит, алымхацәқәа рхаха,
Игәхьяанагеи? Ицшыхуеит хара.
Алымхацәқәа ашьтахька инахеит. –
Гәеантцалан аеыуаф иаара...

Аеыуаф ашта дынталеит,
Арака иазыпшымзи иаара.
Цәгьаракгы зтцам иоуп, дуафнаалоуп,
Алашбыжьгы еиқәымтәеи ара.

Аеыуаф апшәмацәа ипылеит,
Дынеыжәырхит, иахатыр ба...
Уажә аанда иажәлом гәышпыла,
Ахкаарағ Гәтеиггы еырбоит.

Ацсуа тасуп, иахыцом,
Ажэйтэра иагеит хэа узхэом.
Аеыуаф иажэагь иахыцом,
Кэадырзаап иажэа зыххэау.

Гэатеигьы хышыкэса иртысит,
Шьта иакэтцазар ахэтоуп акэадыр.
Ацэа нахыбзааит, иагьдысит,
Шэымтак, инархыпшызшэа апстыр.

Гэатеи анахэта нахартцеит,
Акырза аеаҕьазаргь, еикэтэоит.
Иазухэар ҳақым: «Инарцоит,
Инеиуеит апхзаша нкатэо».

Ашақэгьы иасуам иахьнеиуа,
Анахэта аеанраала инаскьоит.
Иахьада иамбац иреиуам,
Ианшэартаха – знык ауп, иаҕьоит.

Ахкаара ааныжьны интытцзаргь,
Иашэазаргьы, хара имцазеит.
Ааи, азныказ гэыграк ацэыззаргь, –
Уажэ ашта тбаа аҕынза иназеит.

Аеыбҕаҕаза дыпшыми,
Атцас нагзатэуп, аҳаҳаи!
Абырг мышьтабзиа дыпшыми,
Иныхэапхьыз шацу раҳааит.

Гәтеи иазыркыз кәадыруп,
Дазыразны инақәйтсеит напымш.
Абырг, уныкәара ҳатыруп,
О, башаза имиасит умш.

10. Абжъара

Акәадыр анақәла,
Инытқъар атаххеит.
Акәадыр анакәха,
Гәтеигы ғахәатәхеит.

Аеакъеит акыргы,
Анахәтаг ахнақарц.
Изакәу изқәыркыз,
Иазымдырт изыхқа.

Акәадыр ахаштит,
О, ағәра зку ишьтуам.
Излатытцеуи ашта,
Иабацахуеи шыта.

Изықәшәаз ңанашъаргы,
Иабаргы оумашә.
Измышытуа дкәыннашъаргы,
Еилгам аныкәашә...

Аҳаскын шыақъами,
Аеышыта иарга.

Аќамчы иќыама,
Ибжыы ҕаца нарга?

Иацәиршәар иҕахымкәа,
Уа ағәра нағархха.
Аќамчы ахымќыа,
Ибжьоит ианатахха.

Имахәға данақәгәығ,
Еилартцәа иҕачкәым.
Акәадыргыы нақәымх,
Шьҕа ағәра нағакы.

Оумашәа дабазаргь,
Даннақәиртәа арцыск.
Ара ашҕа тбаазаргь,
Аеура наиацыст.

Инышьтыца-шьтыцеит,
Аеура шыақәкьазеит.
Агәгы нтыца-тыцеит,
Ахәамцгыы аќьазеит.

Акәадыр дахымќьеит,
Иеаларцзаны икын...
Машәыр ахымќьеит,
Аеыбжьара иазкын...

Инаҕысызшәа ахра,
Аеурагы ааҕсеит.
Инаҕеикуам аҕәра,
Аеыбжъаѿ даазазеит.

Изазом, даркареит,
Ирныкәзаргы акыр.
Иадыртцап акәаррагы,
Аныкәашья анадыр.

Имашьцахаз аеурагы,
Акәакь икәахазом.
Ибжъатәуп, иауроуп,
Аханатә еиҗш ирхазом.

Маза аҕәра наушьт,
Уи арҗыс ииркит.
Данацәшәа ибналашт,
О, иакәтәоугы дгъазкып...

Икалом, аҗсыҕера, –
Аеыбжъаѿ игәра га.
Уажәшьта адгьыл хыҗхыҗрым.
Агәгы иаумырган.

Уажә имбеит аеура,
Дарпысаргы, изхап.
Дагъазкым адура, –
Аеыбжъара иазхәоуп.

11. Аеықәтәара

Фымчыбжъа аңышәара иахыжбуп, –
Ақәтәара иаршыцылоуп шыта.
Рақхәтәи амшқәагы ааныжбуп,
Фымчыбжъа даара ихъантан.

Иақәтца акәадыр-чаца иреигъу,
Мап, иабазом оумашәа.
Уақәтәароуп зызбахәгы нафхьоу,
Иңышәоу аеыбжъаф, умшәа.

Есымша аехыцәгы зкәадыруа,
Деичахар абгагы цәкьом.
Иақәтәоу аеыбжъаф дадыруеит,
Агәра импыткьом, дахкьом.

Фымчыбжъа ақәтәара еиңымкьо,
Дааиуазаргь, шыарда дахъзеит.
Апшәма уафрала дизныкәеит,
Алма уи тынхасгы дкаитцеит.

12. Аныкәашәа арбара

Иалтца имбакәа аеыбжъаф дтәашам,
Агәы ирґыгуам амархәац.
Иаамта ирзуа дыкам баша,
Еиқәтәеит, иазыргъежбуам иблахац.

Иашьклацшуазаргъ, хьаастгъы иамшьап,
Гѣатеи иабаргъы оумашѣа. –
Иатцашьыцып, рыба иамжьо,
Шака еинаало аныкѣашѣа.

Иамтцар шамуа аѣыз иадырхьейт,
Иакѣырзузеи шака мчы.
Гѣамтцарк дакѣшѣар, – ихы иаирхѣом,
Иадигалом акамчы.

Абжьара амцан икѣигалом,
Иазкытѣкѣан имоуп акѣапкѣац.
Имч еизга икѣом кѣнагала,
Иаиршьыцылом, агѣгы тнакѣом.

Абжьараан иарбатѣкѣан уасыр, –
Аганахь ацара атѣоит.
Хырѣ азымуа амгѣа утасыр, –
Еицѣоуп, атдыхѣакѣара атѣоит.

Дѣыжѣуп, днеиуейт, агѣрагъ иаршьыцыл,
Мыцхѣы иаѣеикшаргъы – икшоит.
Ааи, аѣы цнакар иахаштѣзом,
Ахахѣдагъ гѣгѣамхар хѣа ишьѣоуп.

Амѣа абар Гѣатеи аангылом,
Иатцазаап, – акѣтѣара иацѣшѣом.
Ѵыѣ ссирк акѣхоит, иузынкылом,
Иазшоуп – ицшзоуп аныкѣашѣа.

13. Агра ацэыхьчара

Грак тцнагар хэа уацэымшэан,
Ашьацкьа злоу.
Абжьяф дацуп дацрымшэо, –
Баалоу Мазлоу.

Мап, атыгыра иазгагам.
Ианашьцыл – иаззом.
‘Енак ааигэатцэ́кьагы уазнагом,
Акэаррагы азцом.

Гэагшақэ ацҳара шьтнамкааит,
Ицом ирҳа.
Уақэгэыг, алацшгы иамкааит,
Хьзы-цша арҳап.

Зных итрыс икьыркьыруам,
Агра хнатыртэ.
Аеыз-бжья неиуеит икэаруа,
Избаз неилагырт.

Шьта иафэытцит ауарчанра,
Ашьа цкьа злоу.
Дақэтэоуп, изцам харамра,
Баалоу Мазлоу.

14. Аеыцыркъара

Шьта хымчыбжьа ирыкъәуп,
Лахъыхрак афьыкъәуп,
Апышәара иахыжьбуп,
Апыжәара азыжьбуп.

Аеырыфара иазшами,
Адәеиужь азцшыми.
Гәәтеи цшза иазымҳаи,
Ихьыдшышьым алымҳа.

Цхьақа хәа инытцкьартә,
Хәынцәазаргь, итытцкьаа,
Инеиroup – иахьауагь,
Ианыршәлазан амфә.

Еиндатлароуп рхәаргьы,
Имариам хәа раҳаргьы,
Ихьамтroup, инеиroup,
Иагароуп аиааира.

Гәәтеи ангәәтеиуа,
Алымҳақәа ирґафәуа
Аеышьтыбжь иаргылом,
Иацәшәом ацәыргыла.

Ишьтхысп, аха уанза,
Еиҳаугьы иахьымзо

Ишнацкьара игылоуп,
Ихэыдазам гэыла.

Цхьака, цхьака ицароуп,
Аныцкьара атцароуп!

15. Аора азыкайара

Баалоу Мазлоу – аеказа дырфы,
Аеыбжыаф ихъз гахьеит хара.
Гэатеи рыбжыазар, – шыта идырфып,
Адэы иацэшэом, иазшоуп иара.

Ахала аора нас иахымзои, –
Аеыоқэа ирывагылар зны.
Ирышыцылт рхэар, наххьынза-ааххьынза,
Адэеиужь иакэшан, чаразгы уны.

Иаатгылап, апхьахэ згаз еипш, ицыхза,
Ахымоацгашья иакэшэоит рхэап.
Алеишэаз ецныхэа змам, илахфыхза,
Баалоу Мазлоу дацэшэом – ирхап...

Аныцкьара акэзар, уарцхашьяшам,
Ушьхэа нарба, нас, уаха акгы.
Аеыо хазына, алахь фашам,
Икэаруазар уақэгэыг, ааи, уатцэгы.

16. Хөеишыцаа реиқәшәара

Алма иашта асас дахь дагмызт,
‘Еыбгаказан, ахьз ирҳахьан.
Ашта италаз асасцәа ракәмызт, –
Иашьцәа рееибарк зааггы иаахьан.

Алма дрыпхьейт, рычкәынцәа рыцны,
Рымџахытра иатцоу дмырҳа.
Иман урт иреихәаша хәыцны,
Дгәыгуан – иашьцәа иартом аххәаа.

Иашьцәа афыца нымхоз насыцла,
Фыца-фыца арцар рыхшеит.
Алма дгәыргъон иашьцәа рахь днықәлар,
Шьыцрак уахыкгы даргәамтца имыршеит.

‘Енак ифны еиқәшәазар ртцакыра,
Мап, ицьоушьартә иқам, еишыцәоуп.
Алма – ихымжәо бааш ҳаракыроуп,
Дкәыцоуп, иашьцәа рзыхәан дынцәоуп.

Хьаан ихымеуа инытцало игәатца –
Дниаст, рымхәашеи. Цей-мшы дитынхом.
Уи дазмышхәаргь, аидара датцоуп,
Гәтынчракгы ицуп – хлапшыда даанхом.

Алма дгылт инарсны илабашья,
Мап, уасиатым иажәа атцакы.

Иашьцәа пшуп, дырмыцхъазеит баша,
Иажәа хиртлеит тынч, дмыццакы.

«Җабшьтра шмыгуа збоит имырфашья,
Сашьцәа, сшәыкәыхшоуп, шәа шәеитцбацәоуп.
Җхышьтра беиоуп, шәашьтаз аиаша,
Цеила шәхәыдам, ирылшо рацәоуп.

Мап, сшәмх-хәарегы снанамго сыкам,
Акәзааит – ақәра атәы канатцоит.
Ус, сааныжъны шәцашам афныка,
Гәхәак соур, сымч танатцоит.

Ааи, разкыла аеырфәра сашьтоуп,
Сгәы азтоуп, нас, ахъз сырхахъеит.
Шьта сныгәнысуа схыларым сышьта,
‘Еыф хкыс икоу ргырак сырххахъеит...

‘Еыз-жәла бзиаак сзаными, сзыкәгәыгуа,
Мцапшьуп, исымоуп афәра иазкны.
‘Еыф каиматхоит, сымчкәа зегъ ныхуа,
Анкъеипш, сзақәтәом агәра афәакны.

Хьрыпс, хашьеитцбы, аишьцәа хгәадура,
Мап укрыма? Уацхъа сыпсааит!
Хьрыпс, хара ухәитцбызаргь, – уаф дыруп,
Кәыгара угзам, уажәра уахъзааит!

Уцеитцбы Хьымца дсаҗашья. Сгэы самжьартә,
Аеыбҗаҗ илоу збахьеит.
Аеырѳра ашҗа днеир, дыпхамшьартә,
Дашьцылт, заа ихы ааирцшьеит».

Хьрыпс даахэыцын, – мап изымкит,
Дкылкаа ичкэын ишҗагы днацшит.
Хьымца дахьгылаз иччапшь изнымкылт,
Арпыс гəахэас ишиоуз аацшит.

Жəаф шықəсатцəҗьягь Хьымца ихымтцыц,
Дгəартахьзаап, мѳамш изыпшуп.
Шьардоуп, ааи, макьана дызхьымзац,
Деыжəлап, адəеиужь имѳа нацшьы.

Алма иашьцəа зышо ишьтуазма,
Аишəа гылан – заа ирхианы.
Иашьцəа мныхəаныпцхьа игəы тəуазма,
Ргəылацəагь надгал, дтəеит аханы...

...Апшəма ибартоуп, дақəымшəац аиуа,
Апцхьахə агароуп Гəаҗеигьы лассы.
Алма дгəырғьоит, иныхəацхьыз наѳуеит,
Аеыѳ дахьзызоит, иалоуп ипсы.

17. Ѳ-хаҗыцк анаҗсах

Иажəит рхəарым, Гəаҗеи мархəацуп,
Инеиуеит, абла хьызкуа шəахəацуп.

Анырхара акәым хырѳ зуташа,
О, ацсуа ҕыжәла иамам хызашья.

Цоуп, ҕыз цкьоуп, рхәароуп. Абҫа лаҫәызааит,
Ицязшьо дшәартам, ахыз ҳаракызааит,
Иазшазар ҳадгьыл, аѳра иазкызааит.
Еснагь разкыла иѳуа цстәызааит.

Ѳ-хапыцкгы нытцшәеит, бзиарак иазхәоума?
Мшәан, ақәра мацми, абас иазхәама?
Алаша неиуеит, итцшәаз хапыцзаргь,
Ахьяаз имгәамтцит. Аѳызцәа ирыцзааит.

Алаша абҫа кәым, еитдыхуп,
Шәымтак ахнартцуам, адгьыл атдыхәан.
Иахьзоит, аҕыз цқя иамам цынгыла,
Иахьнеиша инеироуп, мап, иаангылом.

Ѳ-хапыцк анацсах, абаѳ мшәыцзаргь,
Алаша – ҕтцысым цшьышықәса ирықәзар.
Аҕыбжьяѳ идыруеит, аиха атцхра
Иаамтоуп, уидгыл, уацәымшәан, уицхраа.

18. Ажьи иашәа

Амыругақәа хкы-хкыла,
Ажьирта иагым, еизакуп.
Сеитцахашам хықәкыла,
Иубар, иудыруеит изызку.

Аихалыхкәа маҗәахәыми,
Иажәуам, абзәара иазшоуп.
Анхаф нага иҗахыми,
Ажьирҗа иақәшәиуам, ипшьоуп.

Аиха мхәозаргы мариала,
Имчыдоуп амца анаба.
Аха ифашьом, хәартара алоуп,
Мап, диашам иашьтоу аҗарца.

Имфанутцо ажьахәала,
О, иарбан иалымтца ари.
Иануршых, нас, узыдхалои,
Иҗеуам изкәукуа апсангыари.

Иахья ажьирҗа саныфнала,
Иацәызгап амш са сҗатцахәы.
Аееимаа зызку ианаалап,
Мшаенеипш, иҗарыз нас, ашьамхы.

Иахынтытца иахьумырсын
Лапшыцәгьак, амфа иахнаркьартә.
Зымфа ашьаҗеипш иаумырсын,
Изымеитатца, ахы кьо.

Сазыразуп снапкымҗа,
Ажьирҗа иамоуп ахатә цас.
Сазыгәдууп сара сымҗа,
Саньгехәо салацәажәом цас.

Нас, иахьада имѡахымтыц, –
Гәәтеи ахамта азсырхиап.
Ирацәазаргы изхьымзац,
Җазшаз, аразкы иапумырхан.

Зегь адырзошәа игылоуп,
Инханаркәалоит ашьапы.
Егы азшьапык ихгылоуп,
Ицшуп, иахәошәа, – ичаца.

Уажәшьта апшьшьапык чадами,
Атцәымг иацәымшәеит, имырхаит.
Җмыхәхәеит: «Агәра ахнацаама!?»
...Ирхәроуп: «Ахьз-ацша архаит!».

19. Ахәызба айхра

Лазтоука дааит аказа нага,
Җзыбжьарантә аранза ихарам.
Напбзиа хәа ишьтоуп, идырра иагым,
Иреигьу хәа дшьоуп, дыхцарам.

Алоу иахь имѡа хан, дымѡахытцит,
Адырра аниита дизааит.
Алоугы игәы дынтахәыцит,
Игәыѡбарагь нак ихыцсааит.

Даникәгәыг, – имѡа дацгылом,
Дазказоуп занаатла дзызку.

Шьапымшла дааит, дазыкоуп гэыла,
Уи дақəныхəоит аеыѿ аразкы.

Иапу ақьабз аныхəаѿ иаѿшəом,
Уажə ахəызба итцхтəуп Гəтєи.
Ақьаза макьана днеиуам аишəахь,
Аеыѿгы нацшуеит – агəы итєи?..

Деикəтəоуп, мыругас имоу идыруеит,
Ахархəашьагь дақəшəоит, дазшоуп.
Шəымтəакоуп – ахəызба акьыст, иаауазырит,
Ахьаагьы нацралеит, икшеит...

Ахьаа тцарын. Гəтєи иахаштуам,
Ашьарагьы иқəнақьеит кыр.
Ашақəгьы иасуа иқəын ашта,
Иаздыруам ақьабз атцакы.

Ақьаза дныхəон, тынч, дымгəамтца,
Пырхагас имоурц иаргьы.
Даанымхарц шьарда гəнахак дшатцоу,
Атцəымг еицш, ишалоу игəы.

...Ахьаа аныхєы, ґыцны иизшəа,
ѿацхьа инықəлеит адəы.
Ахкаара итəоуп, ихароуп афызцəа,
...Гəтєи ахьзап агəыхəтəы.

20. Шьыбжъаарамтан

Агэы тафыгъит ахкаара,
Абар, мчыбжъык инейхауп.
Еицэам аетра еиџкаара,
Аха антытц иашьцылт еиха.

Мазлоу дабар иаатгылоит,
Нас абла траа изыцшуеит.
Агэы цшаауеит иаазкэылаз,
Зны гэагк агэы иташуеит.

Тагалан амшкэа еилгами,
Игэыбзыгуеит амра ашэахэа.
Аха азын ааип, аргама,
Икьяџехо амш еилахэап.

Шьта амчгыы талеит, иубартоуп,
Ахкаара итыгатэуп шьта.
Гэаџеи иабоит аехарцарта...
Даауеит Мазлоу ихата.

Игылоуп алацш кыдырхала,
Ахахэда шьтых, имкэацо.
Мазлоу даауеит ихала,
Иаргыы даацшуеит жэа мхэазо...

Дабоит, алацш ихнажьюам.
Инаалоит ихоу ахтарца.

Гәтәи ахкаара ааннажбуан, –
Иадырит агәра анаба.

Мазлоу аеыкәтәара дашьтам,
Иафәиттаз агәра аанкыл.
Ивак ифынеихеит аштәхь, –
Итамлеит, агәашәә иаангылт.

Алоу адырра наита,
Агәашә инадтцит еицны.
Азиас алсуеит ақыта,
Азмышькәа змоу итарчны.

Идыруеит ажәытәуаа ирхәамтан.
Азмышь итаргыло аеыф,
Азы иаиршыцылт азхамтаз.
Ахьаа аназцәыртц – ихнаеып.

Гәтәигыы агәагьра иацлап,
Азы агәамч танатцап.
Еицхныфоло афызцәа ианрацлаб,
Иапызго шыкамгыы рбап.

21. Ацәхәда, ацкәартат, ацамкәыр...

Аеыхьча идыруеит аказшьала,
Гәтәи алахь еикәнатом.
Хаскынқәас еиғнашьо, цшьаала,
Ирхуан, – азын еихьнагзон.

Ҳаскын иатцәала адәқәа хәами,
Ииуеит ацәхәда, ачкәартат.
Аҫа есышықәса иазхиами,
Гәатеи – ацшәма игәыгырта.

Агәама гәанатар иадыруеит,
Агәы иақәшәоит ацамкәыр.
Аеыф ианарымта, – иазыруеи,
Шзынроу амла ирцәакыр.

Аеыф ҳаскын хәа ахьазырхәо,
Акыр азбахәгы гахьеит.
Зынра гәгәак абгагы азырхәом, –
Аетра заа идырхиахьеит.

Ҳаскын иатцәазааит ацамкәыргы,
Ирхны инышьтатца идырцәоит.
Зны амра налапхап акыргы,
Ихьшәам, аиқәтцара иахьзоит.

Атәакәа, апцәакәа еиқәыртцоит,
Еснагь икоуп акашәа.
Тагалан ниасуеит, ирцыртцуеит, –
Иазпшуп азын иахташәо.

22. Гәатеи зқәаршәшәоит

Адәы иқәзааит, итакызааит,
Иныкәгоуп, иагым анапы.

Ашақә асра хтанақызааит,
Еиқәтәеит аеыхьча данаба.

Ирхиа дгылоуми ахәхәага,
Гәәтеигыи ашыцылахьеит шыта.
Аеыз бналом, – цстәи хырхагоуп,
Макъана тагалануп, ихьтам.

Аеызқәа рыцқбауа днахысит,
Фымсагла инақәиршәшәеит еазных.
Шәымтак аштае иаахысхысит, –
Иаацсашам, амчқәа зегыи ных...

Азы нақәтәа икәабазааит,
Иныкәгам рхәашам, избауа.
Дахзызо абгагыи ирбазааит,
...Гәәтеи зқәаршәшәоит иеырбауа.

23. Шьхацан

Шьхацангыи ахьшыцәа азхиами,
Цхныз, ишоураз, ихараз.
Шьхацамфахь рымфагыи рхами,
Цхнуп иазцтәоугыи фхәарас.

Ирдыруеит аидара зқәыртцо,
Ирылоуп аеықәтәара иазку.
Надизаргь, иарбану ирзо,
Ианысроуп амфа изқәу.

Руахъад еилоуми хкы-хкыла,
Иашьцылт, рлеишәаггы рҗахъеит.
Рыҗсы неитаркуеит иаатгыла, –
Ашьха кырынтә иҗахъеит.

Ирдыруеит амаза иатцоу,
Ашьха ишамоу ахатә тҗас.
Иаапсазар аидара иатцоу,
Амѡа иашәазар – иаанҗасп...

Җаиуанзаргъ, зык инахәароуп,
Нас җаскын җак инафѡы.
Адәы иатҗәа ашҗа еихароуп,
Ишнеиҗ аухъад еитҗаѡѡы.

Реанеизырк амѡа инықәлоит,
Ашьха җауа лбаадауа.
Абар, лахҗыхракгы реықәлеит,
Җшак тҗысит аерындауа.

Иахънеишаз рҗыҗ инахылеит,
Ахышьҗәа апшәмара реазкы.
Ара – рыҗхәартоуп уахыла,
Иааит рмыругақәа еизакы.

Гәәҗеи шьхацанггы иааныжкым,
Иашьцылоуп, иатҗпраап ашьамхы.
Җаскынла ибеиоуп еиужьны,
Ашьхагъ иҗоуп аҗатҗахәы.

24. Ашьха ҳауа зөыда

Ашьха ҳауа зөыда анаалеит,
Зтеитыпш иагым аеыџ еинаала.
Ааи, Гәәтеи, зшьамхы тцарытцәкьоу,
Баџ чыдак шалоу убоит ианытцкьо.

Дәык иныкәсыр, хәык иаеысуан,
Рымџа иаццо цстак итысуан...
Амра цхозаргъ, шоура ыккам,
Уеилахатцәкьян кыр уныкәап.

Ага идырџыр, ацхья ишнеиуа,
Гәыџбара амам, ахызгыи наџлап.
Иааип уи амш, Гәәтеи зызхәыцуа,
Алма ититцаауа хәыц-хәыцла.

25. Шьхалбаан

Шьхалбаангыи Гәәтеи нарапысуан,
Аха нас ауахьад ахьнагзон.
Ладаран, ацста интысуан,
Хәылбыехазаргъ, иахьнеиша иназон.

Уа ашьха ҳаскьынқәа ирызхәыцуан, –
Иатцәарала ибеиан адәкәа.
Зны анакәгыи нхылар инхытцуан,
Аеаргәгәаргыи ихымкәоз ақәа.

Мрахэагак аацэыртыр иныкэбон,
Аеартынчуан афарқәа рыбжы.
Ажэыгаекәа удыруеит ишныкэгоу,
Иқашәқашәоит ахаскын-ҕа кашышы.

Гәәтеи иагәапхоит ашьхацамәа,
Иагәапхоит ауахьад аныхәуа.
Азы анауржәуа, азамәа
Унапы нахушьыргь инахәуам.

Игәырғоит шьхалбаангы, иадыруеит,
Иццакы-ццак афныка ишцо.
Иацәшәашам азиас иахыруа,
Ишьацәхныслон, – зыттароуп, ицқоуп.

Шьхалбаан Гәәтеи нарапысуан,
Аха нас ауахьад ахьнагзон.
Ладаран, апста интысуан,
Хәылбыгехазаргь, иахьнеиша иназон.

26. Алма игдыгыртә

Абар, абжәаацны изышьцылоу,
Иазгәакыоу атыцқәа абоит.
Иахысит уи амәагы хьзыла,
Шьта зыкгы инахәап, ишабоит.

Машәырда ихынхәит, хәылбыгехазаргь,
Хәылц-шәапшь ацәашьеипш итауан.

О, ашьха иахьыргаз иаанхазаргь,
Иадыруан, – аоныка иаауан.

Есьшықәса ашьха анаалон, –
Шьхацангы иубом еитцагәгәа.
Гәәтеи цшза пацьцацьуа, еинаала,
Ирыцлон ауахьад еицырхәхәа.

Сынтәа иагәацхатцәкьеит, иахаштуам, –
Агәхьаагара нытцак иазон.
Гәбылрала иазыказаап ашта, –
Арака иахзызо ираазон.

Дахыбаамзааит, Алма дацшәымоуп,
Аеыоқәа ицсы рығәхәроуп.
Ирфьтцшәашам: «Дарбан, дажәыма?
Егьымариам ахьз арҳара».

Аеырораф ахьз аиргароуп,
Иацнамгашеи Алма иеы.
Гәәтеи хәа, рыбжыы җаца гароуп,
Даанхашам уи ижәоагыы хеы.

Игәыграқәа башам, дагьоашьом,
Иеыохоит, ибоит ихата.
О, адгьыл аеиуатә ацашьа
Анибо, – иароуп игәыгырта.

27. Шьхалбаанишьтахь

Ашьха ҳауа цқъа знаалаз иацәшәатәым,
Ҷығзар – иашьклацштәуп, ианажьтәым атәым.

Мап, ашша пьмероуп, иагхаргьы калом,
Хкаарала инькәгатәуп, иақәтәаргьы калом.

Ҷынтәны ахәыжәгьы ақьазар – убзаҳәит,
Ус иацуп, хкаарашьтын иурхәит.

Шьта азымыжгьы инаршьцыл хәыч-хәычы,
Иаларгыла, иачқалартә азы.

Абға хәам, ашша неидшәылар игәғәахап, –
Абға шәартам, уақәтәа ағәра нағархха.

О, Мазлоу, аус хьантә уеазкы,
Аеыз азымыжь ахь инагала мызкы.

Аамта пшуам, абцарамза азынрахь еихоит,
Амшқәа цоит, тагаланзаргь, азынра ааигәахоит.

Аеығ агәчама иахьтәаанза игала,
Азымыжь тәула иацәшәом, унаскьала.

Знык ашша неидшәылар, мап, еитцанархом,
Нас, аеықәтәараан – адәеиужьгьы азхом.

28. Иааип уи ами лаша

Алма идыруан – диқәгәыгт иашья ипа,
Хьымца гәеилга аеықәтәара ирба.

Цәгья дазәлымхауп, уаха акгы итахым,
Бзиа ишибо игәатцаҕы итцәахым.

Азбахә цәырга – ианыпшуеит ихы-иҕы,
Арпыс еиҕамсуп, дацәымшәазац аеы.

Хьымца кыр данеитцазгы дырбахьан,
Хьрыпс дицрымшәо аеықәтәара итцахьан.

Алма иакәзар, иныхәапхьыз назоит,
Знык даиааир, игәыхәтәы лаша дахьзоит.

Даднакылароуп Гәәтәи иахьазы,
Нас аеырыҕрахь днеироуми лассы...

Дук мыртцкәа еишьцылароуп адәны,
Аеыбҕа иақәтәо дагьеыжәтдроуп деибганы.

Зны еипхныҕлар, пышәарак ихганы,
Аштә дталароуп апхьахәгы ганы.

Аҕраҕ абаҕ ацәыласуп Гәәтәи,
Адәы пшза цәыртцәан иахысп ладеи-ҕадеи.

Алма дгәыҕлароуп, – Хьымца дымшуп,
Иааип уи амш лаша. Апхьахә дазыпшуп...

29. Тагалан мѳасит

Тагалан мѳасит, егъхамцшит,
Ацамтаз амшқѳа цѳгъахеит.
Инцѳырқѳацѳыраст, хахамштит,
Инцѳытцѳхаз амра ҳазмырцхеит.

Тагалан – заа ҳгѳаҳеанызтаз,
Зынроуп знапы ҳаннаттаз.
Қѳаршѳыыз ацсаса еизызтаз,
Аѳнықа заа иаанацаз...

Ҳаскъынк иацрыхартѳ еимдазаргъ,
Аѳнықа иааит ашьамақа.
Макъана ацҳара ахѳтазаргъ,
Қѳаршѳуп ауахъадгъы зыхқѳа.

Гѳѳѳеи азыхъ ацырхагам,
Қѳаршѳык ахъзартѳ имбаазеит.
Азѳгъы изҳѳом: «Ихырҳагам,
Аҳѳыртаѳ амшцѳгъа ахъзеит».

Аѳтра итакуп аѳырцагъан,
Аѳыхѳчара ашқагъ ицшуам.
Атыц рхиазоуп, напы агым,
Хлацшыда саанхеит ҳѳа, иашшуам.

Аѳыз иадыруеит изтаркыз, –
Иахзызоит, аѳра иазкуп.

Адэы ицэыртцом, ипхьаркыз, –
Иабойт Гэатеи гэцаракуп.

30. Агэбылра

Уажэоуп тагалан, – иааныжьны,
Зынроуп шэызтоу хэа, ианцаз.
Еинааларц рхала еизныжьны,
Зынроуп, нас, рцышэашья зтцаз.

Макьанагы амра цэыртцышт,
Ацхарагы нықэлап адэы.
Гэатеи агэыгра амырзышт,
Интытцп кашэала агэы ртэы.

Аетра интыргап иацэымшэо,
Аеыџ еитцнахп ашыапы.
Мазлоугы дацзаап дацрымшэо,
Ианытцкьо абыб шытарббы.

Мазлоу иеипш, Хьымцагы дадыруеит,
Ианишьцыл тэымуаџ дашьом.
Цхаражэхэаџк иитом адырра,
Даауеит, дарцысуп, даашьом.

Аеыџ дабар икьыркьыруам, –
Ирбойт, ирыбжьалт агэбылра.
Ирхазшэа идэықэларгы икэаруа,
Ибжьоуп, ицашам хара.

31. Азыржәра

Аеыхәчара тәымзи кашәала, –
Ибжъажьны иаанхозма иаха.
Еиқәшәоуми, атың пха маншәалоуп,
Аеы ахыгәра аназдырхиа.

Зынразааит, ацаагы иацәыхьчоуп,
Еиқәымтәазо иасуаз аңша.
Ихъааго дгәатеизарым ахьча,
Аеыфгы қыцьқыцьуа ипшуам.

Шьыжбуп, нас, – аңкара еилеигом,
Даацәырымтңшеи аңшәма лассы.
Иахымбаа, идыруеит инеиго,
О, амшцәгъа уажә иафуаз асы.

Атцеңгы тәулаз, ишәартам,
Шьха зыхьк еиңш, ицқоуп, ихәашьым.
Азыржәтәгы агхашам шьарда,
Ихыбуп, аттагагь къашьым.

Гәтеиггы зышыцылоу азы цқба,
Есышьыжь агъама абоит.
Ихьшәашәаз, ирчхап ахапыцқәа,
Иамоур, – иазхьуеит, ишабоит.

Иазгәакьоу абжы бжъанамыжыт, –
Ирылнакааит аңшәма ибжы.

Иахак акэынцъгы ннамыжбит,
Аеы наза зышоит шыжбы.

Данааи – аихатэ ашэ ааиртыроуп,
Итигахьейт ацшэма ацацха.
Ацарақэагъ зѐу еилагырроуп,
Рчырчыррагъ иазхап иргэацхар.

Иаатит аихатэ ашэгы мчыж-чыжкэа,
Инамтаиргылеит азы.
Шэымтаказы иажэит иаанмыжкэа,
Мшаенеипштцэкъа ицкъан иахъазы.

Алымхақэа ркъацэ иаазыроуызар,
Ахахэдагы нышьтых ицшуа.
Ацарақэа аигэыргэоит роуызар,
Багыркгы ахырыцлаз, иршыуам.

32. Арыц џеижкэа

Ацшэма Алма ахахэда аанкыла,
Иааиргэыбзыгит уажэ Гэатеи.
Алацш нақэшэейт инапы иангылоу,
Асаан ианцсалоу ацықэрей.

Азын ус иацуп, егышьцылт,
Есышьыж иалоу зѐатцахы.
Бзиарак шалоу рдыруейт иашытоу, –
Ацықэрей иаргэгэозаап ашьамхы.

Зышра хыз'еыз мап ацәнамкзаргъ,
Арыцқәа џеижьми, иагәацхоит.
Избаз збеит хәа, ихтанамкзаргъ,
Асаан ианшәалаз ацәынхом.

Сгәы ахшәеит хәа, иааннамыжбит,
Цьыкхышкгы нацлеит шьыжънатцы.
Тәак анартагъ – ахәы танамыжбит,
Иґәажәкрым, – иагдырхом азы.

33. Аацыц анаґсах...

Имажәуа хтысуп, –
Цшьышықәса иртысит,
Уажә Гәатеи узкуам.
Хәышықәса ирықәлеит,
Адәеиужь ианықәла, –
Адуinei иазкуам.

Ақәра иацәшәашам,
Амґа иахкьашам,
Амґаду иазцоит.
Уақәгәыґ ацашьа,
Уашьтаз аиаша,
Угәыхәтәы назоит.

Ғыццышәкоуп рхәароуп,
Ахьз-апша архароуп,

Унацшыр – ихэычуп.
Ацсуа ыы, «ацъу!»
Анырхара мацуп, –
Аха алеишэа мчуп.

Анасыц акэзар,
Аачыц анацсах,
Иацырхагам, мап.
Абафкэа мшэыцзаргъ,
Анарха рыцзар,
Агэыгра назап.

34. Алацш ацэыхъчара

Аеыф наза алацш афэгазароуп,
Аеырыфара иазшоу.
Аныфкэгара уафэшэозар – мазароуп,
Аеыфэтэарагы цшыоуп.

Ажэытэзагы алацш иацэырыхъчон, –
Иахъанзагы иаазеит.
О, ахышыцэа ауахъад ду еицырыхъчон, –
Гэафети хазы ираазеит.

Иани нахыс «алацш шэфкэы» ахарымтцеи,
Егыцасуп хэа ицхъаза.
Лацшыцэгъак ахысуам, арымзааф,
Уажэ рылацш хаа ахыгза.

Иахырымхит – ағәра анағартцагы,
Цаха қацшык надыркит.
Иадыржәуеит, игәартоит иағартцогы,
Гәтеигы ааццакит.

35. Аеыѿ наза

Азынра цәгъахазаргъ, ирхыргап,
Иақәшәап аказшьа.
Дәык рзамырбазаргъ, иахыргап,
Рыцқарас имшьа.

Иамазам агәала аеызгы, –
Азынра гәгәом,
Нықәаран Хьымца дызфызгы,
Илацш хаа изақәгом.

Инықәашъа адыруеит, иацәфашьом,
Ишьтыбжь ацахъеит.
Дашьцылеит, днафсынгы дцашам,
Шаанзагъ даахъеит.

Дагхашам есышьыжь Мазлоугы,
Иеитоит акашәа.
Иақәгәыгуеит Алма дназлоугы,
Амшқәа азкашәап.

Ифәжәымкырц азы цқя аиржәуеит, –
Ихыршәламзароуп тәыцк.

Дақәтәкъом, ажәа гык иҫаиршәуам,
Иақәиршәом быбыцк.

Дақәкъашоит Мазлоу шыжымтанла,
Ирыцқазоит атыц.
ҫыџ назоуп, фышықәса иртамлеи,
Иамазааит насыц!

36. Сы бымбылк анлеигы...

ҫыџуп, нас, ақәа иузыцәтцашам,
Мап, ибаазар калазом.
Ағрагы умпытжәа иуцәцашам,
Ацәара умбо хараза.

Ашьта унхыцшыло удәықәлом,
Икәалар хәа, мап, ушәазом.
Хымца уахырбаарым уқәла, –
Арт шџоу акәамца ҫшәазом.

Сы бымбылк анлеигы, интүгеит, –
Илаумыргылеит хәынцәак.
«Иаеики, игәаггы нахтигеит,
Деичахар...», – рхәашам зынза.

Знызаргы, иарыхьтшыуам, ианыруам,
ҫгәымак иаџызам, егышәом.
Аурагы хәыцзам ананыра,
Атбаарагы кәнушьом, итшәам.

Пхны мрак кацеиуашәа ихбарроуп,
Уақәгәыгыртә икоуп ахыб.
Аеыџкәын дшахылапшуа рбароуп,
Илапш рыкәга итәахып.

Дреикануам, ишыыцуагы шыцааит,
‘Еыџуп – еитцнахп ашыапы.
Иамтәаупсалак – ибжысым афытца.
Хьтәзаргы ашыха иацным.

37. Азаза нкабар...

Аблақәа траа ипшуам адәахы,
Гәыцрада инхартә, иптәартә агәахы.

Аапын пшза ааизаргь, амшқәа ццакуеит,
Адгьыл чашә апшәма ицәқәа тцакуеит.

Амџа иацну аетра итакым,
Зным, нас, Гәәтеигы хьтәк иадыркрым.

Азын нараџсит, мартгы цахьеит,
Икам ачыхыгы, амш иазхахьеит.

Ашә аадыртыр еитәх иадыркуам,
Ашәәф икнахам, мап, абыркәам.

Хьымца дабар Гәәтеигы рхазом,
Инапшуа ракәзар, ажәакгы рхәазом.

Афара иазшазар, афара иазкуп,
Ахыз-ацша анацу – ахызгы рѣакуп.

Башаза ифрым, ахыз иацсахар,
Иақэтэогъ дырдырып, азбахэ рахар.

Ашыжь даакылкъеит Хьымца, абар,
Иқәлап адәеиужь азаза нкабар.

Аеыбга данаалоит, ибаф ласуп,
Днақэтәашт. Қазшьала Хьымца дразуп.

38. Аеырфара ацшьгара

Хьымца аеыбгаф дманшәалоуп,
Гәәтеи рхауам данадыр.
Шьта еибадыруеит бызшәала,
Дахкъар хәа ишәом акәадыр.

Иакәшоит адәеиужь, иаацсашам,
Еицлаброуп рхәаргы – ихивоуп.
Баша иканамтәарц ацхзаша,
Аиааирахь иназго иахьоуп.

Аеырфара ацшьыргеит рқытан, –
Лазтоу аеыфқәа рацәоуп.
«Иақэтәада, ағәра зкыда
Гәәтеи?» – имтааргы рузом.

Хьымца дзацлабуа идьруеит, –
Гэатеи иаңызго имбац.
Днарыцхьеит, иртеит адырра, –
Алоу дыбжьажьны иҕамлац.

39. Акэадыреибытэџ иашэа

Акьахь абалышь ианысымтцеи,
Еинаалт, абырсаатк ахтнысымтцеи.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апдын амгэырха акымзаауеи,
Ахатца гьэџ имцахэ еиқэымзаауеи.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Акылтэарагь иадымхалароуп,
Ашькылқэагьы адырхэалароуп.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апхьахэ знапы ианшэалауа,
Аеҕазагьы дзырманшэалауа.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Аегэаракамч еиџырҕа икымзаауеи,
Ипшьмгэырха еибаркымзаауеи.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апсуа кэадыр тыхэтцадхарым,
Иамырцшзауеи, сагьадхалом.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

‘Еоупцтаршә ꞑацшык натцартцап,
Изқәырцдогы ныхәацхьызк нацырцтап.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

О-хо-хаира! О-хо-хаира!

40. Аеы ркэадыруеит

Гәатеи ркэадыруеит иахзызо,
Аеымаҭәа агым, еиқәшәоуп.
Хьымца иакәзар, игәы тзызом,
Игәатца итыџуа ашәоуп.

Акэадыр еитцидеит аґаза,
Жәла бзиоуп – абаџ шыазом.
Аеыбґа ианаалоит, игәгәзааит,
Ицшзазааит, – аеыџ аашыазом.

Ахынап итцгоуп, мгәырхазаргь,
Уанеыжәло уацәымшәан ашькыл.
Аеыц аџоуп, иаџарххазаргь,
Напымшлагы аґәра аанкыл.

О, ссиршәа еилоуп атыхэтцадгьы.
Иапызго ꞑалом ашпырха.

Гәтәи арашь еипш икәгылоуп адгьыл,
Сасыкәа иеипш, Хьымцагь деихап.

Деицгәартап Хьымца дынҗыжәлар,
Инапы инахаршә йкамчы.
Аеырфәра иахәацшуа ажәлар
Ирбап ишицымгыло мчык.

41. Аныхәапхьыз

Алоу иашта аеыф тагылоуп,
Мышьтабзиала итыцроуп агәашә.
Аеыфкәа нытцкәап ишеивагылоу,
Шьамхыс ирыцдоугьы гәашәт.

«Гәтәи, амашәыр алцха умаз,
Унрылтәраа унеироуп цхьака!
Рыбжы нафуаз: «Насыцла ифма?»
Унарцарым акамчы наухкәа.

Гәтәи дақәныхәеит, мфамш ианыларц,
Афәтахьа икәтца, настха
Днагылт Алоу, еитеихәоит гәаныла:
«Иахьа ацхьахә иара иазынхап».

Мшаенеипш, ныхәоуп, Алоу дыхиоуми,
Мрагыларахь ихы нарха.
Дахьныхәо, дызфәцшуа уахәамоуп,
Иныхәапхьыз згым еикәырха.

42. Аеыбҫа ианаало

Аеыџкэын амцацшь даџызоуп,
Дазыкатцоуп, ибаџ ртџоуп.
Алоугы илацш ихызаап,
Изихџашам: «Мап, дхџычуп!»

Аеыџ еипш, Хымцагы иецишџон,
Аеыбҫа дшанаало рбон.
Дарпысуп, дрықџалазам Кџрыжџаа,
Деисаргы ахахџ еикџирџон.

Маџџа кџацшьыла деибырџеит,
Итатоуп, дакуам ишьџатџа.
Камч хџы-џшза џыцкгы ирџеит,
Цџа хкыла еилоуп аџџатџа.

Аџша даргџамџрым даныџоуа,
Цаха кџацшьыла илахџ џахџоуп.
Аеыџкџа ршьџапышьџыбжџыгы наџроуп,
Имеигџыргџо ддагџоуп, дџахауп.

43. Адџеиужь ахь амџа

Лазџоуаа иаџшьыргаз ныхџоуп,
џырџроуп, ажџлар еизоит.
Иаџуп, – ирызџода џџныхџа,
Аџхџахџ згарыдашь... еисоит.

Лазтоуаа апшәмара рымоуп,
Иаапхьоу Фзыбжьараа сасцәоуп.
Иреигъзоу реыжәлакәа аарыма?
Лазтоуаа реыфқәагъ реицәам.

Еицлаброуп ф-қытак рыбжьара,
Азбахә гахьейт Қьармәтеи. –
Иреигъу ыьоуп Фзыбжьара,
Анасың амаз Гәәтеи!

Апырцәкәа аҕапшь аларпазар, –
Апсуара иацын, иахәтан.
Ауапа шақәыршәу рбазаргъ,
Алапш иацәыхьчатәуп шыта.

Иаамтан, агәашә дынтыцтит, –
Хьымца доухала дыгәгәоуп.
Изымҳаи, жәохә шықәса ихытцит,
Аеыф наивак деихоит.

Адәеиужь ашта еизартәоуп,
Рееизак егъараан иаахьейт.
Ажәлар иалырхыз цшзартәоуп, –
Ацгәьей абзиеи рбахьейт.

44. Раңхьаза иоуеит аеыф

Ршьапышьтыбжькәа адгьыл ианыоуеит,
Аеҕазацәа неиуеит, еипхныфлоит.

Атқарта аанрыжыит итрыс,
Иакәшан италo ианрапыс.

Егыфoроуп аеыхәа насыцла,
Аеказагы ччапшыкгы наиҫықәлап.
Апхә ишгылоу иназар,
Азбахә раҳап хараза.

Ишақәныхәоз ашта интытцит,
Ршьапышьтақәа амҫа ианымтцау.
Рапхәза иҫуеит иахә,
Иныкәгоуп мшызха иазырха.

Дахылапшуан, дацын аеыхьча,
Иахьрылоугы алапш иацәыхьча.
ҫырфoроуп, иалоугы рбап,
Апхәхә агар иеырбап.

45. Хьызрацара амҫа

Аишьцәа рыхык агәашә интытцит,
Рапсуа матәа цәгы ипшзоуп.
Алма аеыҫкәын ипсы ихтнитцит, –
Дгәыҫуеит, игәахәтәы дахьзоит.

Аишьцәа рхала амҫа иқәым,
Урыташыцып, – рцакыра тбаауп.
Алма гәырғарак насыцны иҫықәуп,
Хәык иаҫысын, акаршәрахь илбааит.

Хьымца рацхьа дахьгылоу гэадуруп,
Ивакны днеиуеит аеыѿ.
Ааи, иргэаламшэо ианырхэоз: «Иуруп,
Абжьаѿ даназыркгы иѿт».

Рацхьаза акэым Лазтоука даннеиуа, –
Алма дымѿахытхьеит акыр.
Апсуа қытоуп, рылѿатѿ ѿеиуеит,
Рацсуараз изрықэуп хатыр.

Алма ихъз-ипша Апсны иадырхьеит,
‘Еыбгаказа дуны дырбахьеит.
Зқьынтэ насыцла аеы икэадырхьеит,
Кырынтэгы апхьахэ игахьеит.

ѿ-қытак – ацэгъа-абзиа ззеилоу,
Аигэылацэа, зхэаакэа еиду.
‘Еырѿоуми – аххьа-ацьцьахэа изеилоу,
Еикэшэаз саси-пшэымеи еизгэду.

ѿ-қытак қабзны ирымоу рхаштуам,
Жэытэ аахыс имырзкэа иааргоит.
Ихиоуп Лазтоуаа реырыѿра ашта,
Ныхэаццхьаза аеышьтыбжькэа гоит.

Амѿа иқэуп Лазтоука, еицрымшэо,
Алма итцакыра еицуп.
Аѿра ишахыццакуагь, аѿра имжэо,
Хьымца аеыѿ иапысны ицом.

Алма хэыцрақэак дрылоуп дышрылац,
Дрыманы ицоит хараза.
Хьымца дахьнеиуа деимидоит лапшыла,
Иқэыцшрагь игэаларшэо маза.

Рацхьазакэны дааит, еицлабуан, –
ҒырыҒран, Лазтоу дымҒахытцт.
Алма рацхьаза аеыҒгы данақэтэа,
Иацхьахэгы иаргьежът рыбахатц.

АеыбҒақазан Лазтоу изгэакьоуп,
Игэалашэо шьардоуп ара.
МҒамш изцшуп хэа иархэеит имзакэа,
Иааирала изхызгаз зҒара.

Ааи, игэалашэоит, рацхьа дгылан,
Рацхьа дышгылаз дназеит.
Рылапш иқэкын ршьапы ихгылан,
Иеигьыз аеыбҒаҒ дрымбазеит.

Ғыццышэк дақэтэан Алма драпысит,
Рацхьазагы ацхьахэ игеит.
Дгэыргьон, ныхэатцас уи мҒапысит.
Ашьтахьгы кырынтэ даанагеит.

Иаб Ацыргы аеыбҒақазан,
АицлабраҒы ахьз ирхьан.
Ааи, нхаҒ наган, адгьыл кэаза,
Ацшэма избахэ рахьан.

Тцоуп, дихааным иабду Кэынтцалгы,
Ицназгоз мацфын зынза.
Дэыжэын, аеыбга дазшан лахынтцала,
Икэныхэон: «Еиҳау дахыгза!»

«Мѡамш ханца!..» – хэа хазшазгы дихэеит,
Диашьяпкит Алма, абжьяапнеипш.
Амѡа икэуп – инарпхэеит аныхэахь,
Аеырѡра иамоуп ацеипш.

46. Ақдыңшира ашытақда

Акырынтэ ари амѡа данысхэеит,
Иароуп Лазтоука узго.
Уахынлаггы ахэы пшза дафысхэеит, –
Арантэ Етцацьяагь ааигэоуп.

Аеыѡчкэын дымѡахытцуан Лазтоука,
Еицлабран, – ацхьахэггы итэын.
Ирацызго нарпхьон Нартоука,
Абжьюаа рэырѡырта тэын...

Ипсстазаара мѡасуан хьзы-пшала, –
Апсны иахытцахэеит ихьз.
Шьта иажэра дынтамгылеи пшьаала,
Ишиднамгалацгы хыхьк.

Икытеипш Лазтоуггы дазыкоуп, –
Аракоуп ахьз ахьирха.

Хъзыла иаамта ихигеит, –
Иацитцойт, имфа ниртцѳом.
Дѳыхоуп, днеиуам деихеигѳо,
Иқѳлацѳа зѳырѳы дреицѳам.

Хъаак ицрымшѳазо ишицыц ицуп,
Имажѳзо, хеышьагы зқѳым.
Мап, изхѳашам: «Иѳыцуп»,
Даршлазаргы изтыгом игѳы.

Цеик дахъиатѳам дзанышѳом,
Иқѳрагъ шыта дѳанахѳойт.
Хъымца днатцагылт ижѳѳа, –
«Гѳыграсгы дсымоуп», – ихѳойт.

48. Лазтоу адѳы

Абар, Лазтоуаа реырѳырта адѳы,
Еизейт, мшаѳенеицшгы, ахѳацшцѳа тѳуп.

Гѳыц-гѳыцла иааит, – еицлаброуп иахъа,
Разқуп, нас, иаиааиуа ахъзгы дырхап.

Арака Алмеи иашьцѳеи сасцѳам,
Аѳызцѳа рымоуп, инхойт ртынхацѳа.

Апсуа цѳасуп: «Бзиала шѳаабейт!» –
Гѳыблыла апсшѳа рархѳейт, еибабейт.

Хатыр ду икәуп Алма, дацсоуп,
Ахаан имхәац: «Сыжәдыруз, са соуп!»

Лазтоу дынеыжәлеит анкыза, зны,
Дахьубоз – дарцысны, гәыла дразны.

Драпысит дзацлабуаз ишьтахь иааныжь,
Акаршәраҕ амѡа неиуан еиужь.

Насыпла дыѡит, – раҕхьа дназеит,
Иаңигеит Алма, дгәыргъеит, имзеит.

Игәникылт ачкәын тәрышкәа уи амш,
Тагалан ажәлар икәныхәон: «Мѡамш!»

Итыцан Хьымца дгылоуп уажәы...
Доухала дхьысхам Алма, дажәым.

Аеыбҕаҕ дхәыдам згәы ейбаго,
Агәеилга иакәхоит аҕхьахәггы зго.

49. Алма иеигәыргъоит зәыроы

Шаҕантә даахьоузеи Алма Лазтоу,
Игәыргъоит, мшаҕенеипш, иахьа асасцәа зтоу.

Шаҕантә дхынхәхьоузеи аҕхьахә ганы,
Хьзы-пшала, амш лыҕхала ихганы.

Даиааироуп Хьымца, избахә раҳартә,
Аамтак азпцәоуп, иахытцроуп ацәхар...

Игәы дтахәыцуеит Алма иахьак,
Илапықәшәа бзиоуп. Дгылоуп настха.

Днарылс-аарылсхьеит, ацсшәа ихәахьеит,
Ифыза-иқәла ара дырбахьеит.

Хатырла изыкоу цәгъа иргәацхеит,
Иаара иазгәдууп, – шәахәацк нарҕацхеит.

Аеырфара ашка цатәуп хәа даазом, –
Аеыбгаказа баша дхынхәзом!

Мшаенеипш, аиааира агароуп иеы,
Иахьа дхынхәышам ижәақәа хеы.

50. Ажәытәи аҕатәи еиҕибууп

Аеыбгаказа даазар Лазтоу, –
Хатала даацхьоуп агәы цқьа зызтоу.

Абыргцәа ахьтәоу дрыгәтылак ддыртәеит,
Ахәы пшза амцан дәкаршәран иаатуеит.

Ароуп аеыоқәа ахьакәшо иахьа,
Ароуп ирылоу рбарцгыы иахьаа.

Арака абырг дызхаану рацәоуп,
Ахтысқәа – иапхъа ииасуа пцәом.

Дызбоз ирхәон: «Аеыбга дазшоуп,
Анцәа днагза, уи имџа лашоуп!»

Аиааира – гәыцран. Атцкьартае иааз
Азхиазарц иазиашахароуми ағаз.

Ажәытә – даацәыртцуан иааз реиҳабы,
Аеыџқәа ирықәтәаз атцкьарта рбон.

Ибжы анрылаџ: «Акы, џба, хца!»
Аеыџқәа ытцкьон, амџа анддырба.

Мамзаргы – иикыз цахан, икацшыын,
Ус, ашырхәа длахон – дыргас ишьан.

Ишааиуаз – аамта бзиа калеит,
Аеыцгы шытыркааит, апыжәара агеит.

Иапуп, – кьарахәла имхысуеи уажәы,
Хатыргы рзақәуп, ирхаштуам ажәытә.

51. Гәатҗеи иазку агәтәхәыцрақәа

Аеырџара рыцсалоуп џзыбжъараа,
Лазтоуаа риааира иазхиоуп.

Еицлаброуми, нас, ѿ-қытак рыбжьара,
Иаздыруам: дѡызоуп, дтынхоуп.

Ажэытэ аахыс тѡсны ишѡақэгылеит, –
Есышықэса знымкэа еиқэшэоит.
Иапыз ауп, еиқэырхоуп шыѡатанкыла,
Иапызго дадыргом атызшэа.

Ргэы тынчым, измааноугыы рымдыруеи,
Ргэы тынчым аеыѡқэагы зтэу.
Аеыбѡа иазѡазоугыы дыррак
Ахьрымам – Гэѡтеи агэы итоу...

Гэѡтеи затѡык иалоу рыздыруам,
Егырт зегь рыѡеѡыршэаахьеит кыр.
Изыѡазаргыы Алма ѡатырла,
Иршьозаргыы ихъз ѡаракны.

Мап, ирымбаѡ аеыѡ изахьгехэом,
Макьана ирымѡаѡ аѡазшьа.
Убастѡѡѡагы ирзырѡом, егьзахьччом,
Иаиааир – иѡап ахьѡша.

Алеишэа зеипшрои хэа иазымѡаѡ,
Ианыѡуа ирбап аѡаѡа.
Мап, ахъз арѡара иахьымѡаѡ,
Гэѡтеи-мшызѡа, Алма игэыѡырѡа.

52. Аеыѡқәа ыѡиркьоит азбаѡ

Аеыѡқәа ирықәтәоу ргәы хытхытүа,
Азбаѡ иажәоуп иззыпшу.
Азәы иниқәызбо, еиѡахәытхәытүа,
Тәык нарылартѡм, ицшуп...

Аеыбґа иаманшәалоу дгәартѡит,
Еизаз ажәларгы збаѡцәоуп.
Уа зеыѡ аангыло иоурым хгарта,
‘Еыхаѡ дихәом, даанхацәоит...

Абар, иргеит ибжы неитцыхны, –
Азбаѡ дрыпцхәеит иааскьаларц.
Иаргы дыпшуеит игәы цыхцыхуа,
Ацхәхә ргома изгалац.

Аеыѡқәа кәаруа адәы инықәлеит,
Аеыбґа иақәтәоу ианраха.
Аеышьашьана цшьоуп, ианықәуеит...
Иаины иқәгылт ацәахәа.

Аеыбґақәза илшо рбароуп,
Избахә рхәароуп дацсаны.
Ирхиоу адәы цәаакым, ихбарроуп,
Рыбла ақәыргом иаацсаны.

Гәәтеи лахґыхза ирылагылоуп,
Хьымца дақәтәоуп деилыхха.

Дхэыдам маха-шьахала, гэыла,
Рышьтахь дгылам деитцагэгэа.

Гэатеи азыхэан цышэарамшоуп, –
Рацхьа ишеиуеит, нас, иахьа.
Ахы ианакэгэыг – цыжэара амоуп,
Фынтэ роуп, иакэшап иоумаха.

Гэатеи рацысыр – амша ылхуп,
Иалахэхароуп даеазны.
Ианзакэымша ахьз рхэалап итцэылхуа...
Алацш иамкроуп иахьазы.

Аеыш хазына баша дакэтэам,
Хьымца дакэгэыгуеит ихы.
Ақэа ауам, цэыкэбаркгы ақэтэом,
Дгылоуп агэра афархха.

Аеыз жэла бзиа амша нагоуп,
Алма дакэныхэеит шыыжы.
Аеышьашьана алцха агым,
Гэыграк ацын уи ибжы.

Насыцла ифроуп. Фынтэ ианакэша,
Цшыынтэгы иакэшап, иацсахап.
Гэатеи шнеи-шнеиуа жэантэгы иакэшап,
Ацхьахэ згаз хэа идырехэап.

Гәтеи зыцсоу иахья иаапшыроуп,
Иалшар – ахьз-ацша архап.
Зынза имариоуп, узхәом, кашыррам,
Мап, уацәымшәазан, – ирхап...

Ицәыртыз азбаф рылапш икәкуп,
Днеит итыцахь иеырхиа.
Ацсуа илеишәоуп, цқаран икәуп,
Ирзуам, иааигоит еикәырха.

Аеыфқәа гылоуп агәра иахо,
«Чоу» хәа атқьара иазцшны.
Къарахәла дхыст, знапы ифахаз,
Азбаф рышқа даанацшны.

Аеыфқәа шьтхысаа икәлеит амфа,
Хьымца дрылтцәраа днарацыст.
Гәтеи еакы ацхья игылар амуа,
Иалырхызшәа еихабыс.

Абар, адәы цшза знык инакәшеит,
Мап, аеыфқәа ахьнагзом.
Гәтеи ахьнеиуа цхзыкгы нақәшит,
Мцацшьуп, иагнархар аузом.

«Иаңызго арбан?» – зтаара цәыртцуам,
Ажәлар цшуеит ишанханы.

Зышыкыл иангылоу ргәыҫра дырзуам,
Хьымца дгәыҫуеит еиҳаны.

Абар, абар, Гәәтеи «хәатәхамтца»,
Анеишья иагнархар зымуа,
Шьямхылас ашьхәа итҫкьоит амца,
Ағәраҫ нақәиршәит зымҫа.

Акгыыкам Хьымца шыта дзыргәамтца,
Днеиуеит, амба ааигәахоит.
Гәәтеи назашт зынза ихьамтца,
Амҫа амоуп, иагәацхоит.

53. Ажәлар ақәныхәоит Гәәтеи

«Инеит! Инеит!» Рыбжы неитдыхны,
Ажәлар ақәныхәоит Гәәтеи.
Гәәтеи пацьцацьуа ахахәда шытыхны,
Алма дацшаауашәа ицшуеит.

Ишнытҫкьаз еицштәкья ацхья игылан,
Рацхья ишгылазгы иназеит.
Рнапы еиныркьеит ршьамхы ихгылан,
Ажәлар аҫшыа ргәацхазеит.

Гәәтеи уажә Алма дааип хәа игәыҫуеит...
Дныхәон: «цшзала иахзырша!»
Длакҫакшам, дмааишеи Алма кәыҫа,
Ччацшь хаак зәықәу ихы-иҫы лашо.

Абыргцэа ааныжь, итыц дахытцны,
Мап, иаразнак уи дзаарым.
Гэатеи иадыруеит Алма ихытцуа,
Иаарлас цышьарада инхарым.

Абыргцэа гэыргъоит, Алма ицэырзом,
Идырныхэалоит иарггы.
Хара имгакэа Алма дцэыртцып,
Днеип итгэыргъаауа игэы.

Дагынадыххылап абла тшаша,
Абга инықэшьюа инапы.
Ахахэда аанкыла апырцэқэа риашо,
Дныхэаныцхьап айхабы.

54. Алма инықэаңхьыз...

Лазтоуаа Алма уажэ дырбама,
Аеыбгақаза ахыз ирхахьеит.
Атцэылхыоцэеи абырги ааибуама, –
Иахэтам ухэарггы шимуа рахахьеит.

«Ақаза ихыз дацсахароуп,
Дзыцсахуа иакэны Хыымца даабоит.
Арцысуп, итцегь изхароуп,
Адэы изыцшуп, адэы иахнарбоит».

Дагыейцшуп ейбаго айхымца,
Адеипцшггы шимоу рхэоит, ирзазом.

Ибоит, дызрыжәуми, Хьымца,
Апшышәара амшгы рыцхәк итагзоуп.

Ихаштуам. Аҕаргы еизхәроуп,
Идыруеит, Алма иоуп изыцьшыоу.
Шьта имфа ылхуп, деихароуп,
Даникәныхә, Алма иныхәапхьыз цшыоуп.

55. Аңсуара аиааиуеит

Ашәшьыраҕ Гәәтеи ашьац иаффыхуеит,
Хрыжь-хрыжь аблақәагь пшаауеит.
Изышом, уажәоуп – азыхь иаҕыхәеит,
Ипацьпацьбуа, Алма изыпшуеит.

Дангәаната – ибла ихаччоит дзышза
Дахьяаиуа. Ацәа неилыбзааит.
Уахмырпхашьеит, хиааираггы рхаштзом,
Ахәозшәа, ицшуан. Алмагь дазааит.

Даннадгыл ахы ааишьышьит, изпшымзи,
Ашақәггы иасит иагәарпха.
Инапы инанпшылт, уажәы – итацәымзи,
Иадыруеит, иагирхом ацха.

О, пагьарак дамчхак дамоуп Алма, –
Иубартә иныпшуеит, деикәкьашоит.
«Гәәтеи иагатцәкьеит апхьахә рылцаа»,
Алоуаа – афбатәи иацсоуп.

Мшэан, афбатэйгы тыцуп, изкэныршьои?
Егъараан актэй ргахьейт.
Алма иѣацхьа уи хьымзгыршьоит,
Ирзымхэейт: «Алма дацсахейт!»

Алоуаа рахьтэ Тиарбеи атцэы иршоит,
О, иатэам, икэра наскьахьейт.
Мамоу, дазгэышьуам уи ацхьахэ иршо,
Дзеикануеи, имчкэа капсахьейт.

Иаахтны изхэом гэтыхас имоу,
Арахь Алма аѣцныхэа дадыргоит.
Зегь алеигзароуп Лазтоу дахьацшэымоу...
Дзеикануа – Алма хьзы игоит.

Иахаану мацфуп анкьа ирыбжьалаз,
Зны, ркэыцшраан ргэы анрапыс.
Аеыфцкэынцэа афыцъа рыбжьара,
Ироуит атыцкэа еимактэыс.

Убаскангы иархэейт: «Тиарбеи, уиашам!»
Шьта икэрахь дышнеихьоугь, ус иказшьоуп.
«Шэафкэымтцуеи!» – хэа ѣааитит,
– «Исымоуп са сиаша».

Абас дишеит, нас, дыцхашьом.

Ашыкэсқэа цазаргь, Тиарбеи дыкоуп,
Дзатцэымхарц, ицзыргызуа ибоит.

Тызшәак нарыламта дцом ифныка,
Ихы шикъоз икьахәеит ихтырца.

Аха башаза Тиарбеи дырзынкылом,
Ибжыггы цазеит данакәымтц.
Аеырыџра хыркәшоуп, егьхәмархьеит хкы-хкыла,
Иара изнымхагәышьеи имц.

* * *

Иапызгаз еизыргеит, апхьахәкәа ршароуп,
Еихшьалоуп, азбаџца хиоуп.
Еицлабран, иаиааиз – актәи игароуп,
Аеырыџра цакысггы иамоу уи ауп.

Иузамакуам, Хьымца иацхьахә еихазаап,
Изахаз еиныркъеит рнапкәа.
Гәатеиггы иадырит, – ахьз ахазаап.
Изызымкуа игылан аеқәа.

Жәларык ирылахәу Алма дхәыдам,
Иакәымла уивалар иузом.
Абыргцәа еизхәыцит, иныкәеит хыла,
Дагдыртәеит Тиарбеи дымқәацо.

Аныхәа анныхәоу зеггы ирзеипшуп,
Аиааира Апсуара иагоит.
Иахьоуп саси-цшәымеи рыцха анеипшьу,
Иароуп зегь иртаху, агәра ргоит.

Машэырда ихыркэшоуп аныхэа,
Аригы иаairoуп хэа ишыа.
Азэгы иузитом аецныхэа,
Иаарцшуп нас, ацсуа иказшыа.

Ишааз еицш, ашышыыхэа рымфа икэлоит,
Иааныжны ашта цшза – адэы.
Еицакуам, ажэлар рдоуха ианыкэуеит,
Еснагьцэкья ишыкамгы еикэатэы.

56. Гэтыгыьыала аиқанықара

Ғзыбжьараагь гэыц-гэыцла идэыкэлеит аоныка,
Хэатэ римтазеит Алма, ишиатэазгы дныкэеит.

Аиаaira затэаршыо иаңызгаз иоуп, ируеи,
Тызшэала ианбанза? Зыггаракгы изыруам...

Уажэ Алма дзызхэыцуа – Лазтоуаа деицгэартеит,
Уаанзеицш, фацхья ашыцыоцэа ироузарым хгарта.

Урт ыкан, урт рыдагы иамуазар акэхап,
Ашыцыоцэа ацстазаара иацымзар – лакэхап.

Инеиуеит еишьталаны Алма итцакыра,
Нацннатэ еицш изгэдууп, Алма – дмаакыроуп.

Иара иоуп изыкэгэыгуа, зехынцъарагь ицуп,
Ахэыштаара иеҳэымтцуа, – ифымцэаауа кэицуп.

Иаргы дырзацсоуп, нас, иажэа иахыцом,
Ахаангы инеигарым иашыцэа – ахықэан.

Игэгы рызтынчуп, иакэымала иныкэом,
Ирбартоуми Алма гэтыгыгьала дшырзыкоу.

Ажэабжькэак неибырхэоит амѡа иахыкэу,
Рыцсгы неитаркуеит акэарацча ахықэан.

Уажэы-уажэы Алма, ихэыцрақэа дрыма,
Атызшэакатцаѡ Тиарбеи Алоуаа дахырылоу,

Хьымзгыс иахырымшьо ашка дымѡахыргоит,
Ианрархэалак лафны инахыргоит.

Алоуаа драшьамзар, дышизныкэаша идыруеит,
Рхыцшацэгьа дазхэыцуеит, – Тиарбеи ихдыррагь...

Ихэтатэкьам шыта Алма, – зыкэра неихьоу,
Камчык ихкьара. Тиарбеи еергьхэа данеихо...

Акэыга ду Алма ихэыцрақэа пхеитцеит,
Иара дышиашоугы мѡашьяуа ихеитцеит.

Дызлаз ихэыцрақэа дрылтцны даацэажэеит,
Азэымзар азэы изыбжьамгало ажэа.

Имцым, нас, икамзи Алма дзеигэыргьоз,
Аиааирақэа иман афныка данеихоз.

Игэы дырĕандартэ игэалашэо тџа рымам,
Игэгы дынтахэыцуеит: урт еихахарыма...

Еишьталан инеиуеит, афнынза иназароуп,
Аиааирақэа ирыццоуп, иахънеиуа ирымзароуп.

Ақытае, зехынцъара ажэа назароуп,
Гэатеи аиааира зегы ирахароуп.

Уи ала ирдырып ишылырхыз амџа,
Гэатеи ахъцэыртыз – еакала ишамуа.

Иаңызгаша ыĕам, иаңызгаша иироуп,
Ииргы иазхаанза иазĕазоугы дшэыроуп.

Аиааира рыманы агэашэгы инталеит,
Аишьцэа еиқэгэырĕо шыапымшла еишьтала.

Хара имгакэа, иахъатĕĕа еиқэныхэап,
Атаца даарымгазарĕ, еицшхаит гэарпныхэа.

Иапу узапыхуам, ашьтақэа узырзуам,
Ажэытэ еицш, Алма аиааира дахзызоит.

Агэылацэа надгал, еиқэныхэеит гэтыĕĕгъала,
Ара «бзиала уаабейт» хэа иархэоит ыĕгэгэала.

Араĕагы аматц иуан маĕрахъартцэа,
Баалоу Мазлоу, – илшонатц дхъатцуам.

57. Гәтәи азбахә еимдыркъоит

Уатцәынахыс мацк апсы адыршьбаргы,
Апхзы канатәароуми уинахыс шьарда.

Гәтәи гәцаракны иаздырхиароуп җа еицлабрак,
Егыфороуп лыпхала, – иагароуп аиаaira.

Шьта Хьымцагь аеыбга дыпнашәеит, данаалоит,
Гәтәигы Хьымцагь еибадыруеит гәтала.

Ишцац ицалароуп, еихау ахь еихароуп,
Гәтәигы алшамта зегы ираҳароуп.

Баалоу Мазлоу иус иеанраала,
Ргы дақәшәартәгы дныкәоит кәзшьала, уафрала.

Аиаaira хғалоит хәа Хьымцагь дымтәароуп,
Ихы данақәгәыг – есаaira фадароуп.

Иахьеипш иаарыдгылоит, иааиуеит еицлабрак,
Ишырхәақәаз ала, Нартоука инапхьоуп.

Нартоугы еиндатлароуп, рымчқәагы цыршәап,
Аеырфара ақынза икамлароуп иапыршәан.

Гәтәи агәра агароуп еитцоу ишанымшәо,
Аеырфырта адәы иатцәа агәы шахымшәо.

Абжыгуаа рқытақәа рылшарақәа кәнушьом,
Апсны зегь иадыруеит аиааирақәа риушьа.

Аеыџқәа раазоит, аеыбҕа рыпсалoup,
Аиааира зымпытцымшәо ыҕоуп шықәсыла.

Убартҕы рылшамтақәа Алма ипцыхәхьеит,
Азыкатцараан азнеишьақәа ипсаххьеит.

Макыана Гәәтеи ахырзымдыруа гәныргоит,
Дарҕы лымхәтасла азбахә еимырдоит.

58. Агәыҕрақәа башамхарц

Абар, иааигәахоит Аиааира иазыркыз
Аеырџра амшҕы, иахәтәтәкьоуп изқәыркыз...

Аеыџ-жәла бзиақәа наргашт Лазтоуаагь.
Иапыргарцҕы иақәыркуеит сынтәәтәкьа
Нартоуаа.

Абартқәа имахацқәа иаџшәар калома.
«Иапсоу аиааироуп!» – иҕытцакуп Алма.

Агәыҕрақәа башамхарц аҕьа батәыми,
Иҕало здыруада, гәыҕрала дтәыми.

59. *Өзыбжъараа иаңыргеит*

Абжъааңнеицш, ажәлар еизеит, иахъа ныхәоуп,
Аиааира цшъа ахъзала амш лаша рныхәоит.

Ақытақәа ркынтәи аеыџқәа еипхныџлоит,
Ахтысқәа рылтцшәа хәа, – макъана узапыџлом.

Хазшаз иоуп издыруа, аиааирагъы этәхаша,
Аеыџқәа еипхныџлоит, икартәоит ацхзаша.

Иазыкала сеидру, Гәәтеи рыцәхкъазшәа,
Аеыџццышәқәа иаңыргоит, еилкаам изыхкъаз хәа.

Зегъ рышьтахъ иаанхартә еипш, – иахъа акәым
ианыџуа,
Еихсыгъуам, аеышьтыбжъқәа адгъыл ианыџуеит.

Аџбатәи аикәшара Хъымца итәызаап,
Аеышькыл днангылеит. Агәрагъы ктәызааит, –

Ацсыз еипш днарылтәрааит, иаамгауа къарак,
Азәазәала ишьтахъка иныжъуа, ибазшәа еимкъарак.

Гәәтеи шъамхылас рапысуеит аргама,
Иахыгәхәо цъоук ғыртәуеит: «Ацхъахә агама?!»

Абар, абыржәоуп, – иднардырит алеишәа,
Аиааира ишацсоу. Ачытбыжъгъы аџшәом.

Апхъа италеит, Гәәтеи зыцәуршәозеи,
Лазтоуааи Нартоуааи уажә аџбатәигь рзымгеит.

Җзыбжьараа еизеит, – џацхъа ацхъахә ҫыц рымоуп,
Алма дрыгәтылак еидныхәало игылоуп.

Уаацсырала имачым, шьха қытоуп Җзыбжьара,
Иратәарымшьартә еипш, адуцаа рыбжьара,

Иузамакуам, жәйтә аахыс аеказара рылоуп,
Узрывалом, рацсуара ацхъа игылоуп.

Гәәтеи џацхъа ацхъахә, аҳамтагы ацны,
Ианаршьеит, цьюкы ргәы цжәауазаргы, ишьыцны.

Аброуп иҫарашка дахъхәпшуа ашла,
Мшаенеипш, аиаaira дапылоит хтырцашла.

Аброуп иара ишықәсқәа зынзак иахьихаштуа,
Ижәџақәа шытых данықәсуа ари ашта.

Ицстазаара иацызцо мшуп, егьихаштуам,
Иабацаа рыхьзгы каиршәуам, дагыашытоуп.

60. Аңхызмаана

Даазқәылаз Алма хәыцрақәак дрылоуп,
Таҳмадак, узхәом, игәы нурхоит.

Игэы пшаалойт, иажэра дантагыла,
Аргама ибойт, нас, цей дитынхом.

Ипхызкэа ракэзар, дзыхтаркуа змаанозеи?
Еишъталан инеихуейт енак иуахьад.
О, илапш рхызаргъ, рымџа тбаа друозойт,
Еихьымза-еицымзо еишътыхуп, зныхгы
реыпхьак.

Амџа ишыкэу ахэлара рыхьзахуейт,
Еижэылан инеиуейт, мап, ихынхэзом.
Дрыхьзахуам, дрышьтоуп, харантэ ипхьазахуейт,
Еилшэарак рымамзаргъ, илапш рыхьзом.

Гэатеиггы зрылоу шыта еилыргамкэа,
Амтэыжџақэа аанахэан жџанахь ицоит.
Иарггы даатгылейт, тыпқағы дамкуа,
Ибом ауахьадггы, рцэарагъ дахьзом.

Гэатеиггы шнеихуа ажџан инхызлоит...
Дхэытэыхэытэуан Алма. Ус, атхарцэхэа
даацшуейт.
Изымбатэбароу шанойт дзеипхызуа...
Иахихэара издыруам, игэы еилашуейт.

Ирбац иакэзам, иажэра ихьазар?
Дзеипхызуа даркьалоу ижџа ткьаны...

Игэы иаҥахуп макъана имазазарц,
Макъана изхэом, нас, дзықәшәаз нтқааны.

* * *

Анкъа илшоз илшом, мазоума,
Игәеилгара ицзаргъ, иаапсоит ишьамхы.
Ахы инардыруеит, – ишықәсқәа изома,
Аиарта даанахәан дрымбацзаргъ шамаха.

Дызтәозма, Алма изыхәан гәәтеиран,
Данфәазгъы аеыққәа ирылан ицсы.
Анхара-антыраф акәзаргъ, дхандеиуан,
Аеыққәа кыр дрықәтәахъан, ибаф ласын.

Дазшан, аеыжәла бзиақәа анитцон,
Изаныз ауахъадгъы иаазон ихата.
Аеыжәла бзиа имаз ахтнитцон,
Иқытаз ахъз-ацша дашьтан, ихәтан.

Аеыққәа цишәон хәба-фба иреитцамкәа,
Алашагъы хъзы аман, хәмаррак иазкын.
Дааиуан Алма, игәы цъбара еицамкуа,
Ихәыштәарамца шеикәыц еиқәын.

Арцысроуп икоу... – Иқәра даргәамтцуеит,
Илшақәоз илшом, ибоит лабфәба.
Мшаенеипш, дбылуам уи, дақәутцар амца.
Аеыбҕаф игәы ааиркәандоит иашьеипа.

61. Ахэны цшза...

Рацэакгы хырф аитом игэйтцха, –
Изхэашам: «макьана сымфа хароуп».
Ипхызгы таха имто ифьцхоит,
Дахьхэыцуа дызгэылазхало иароуп.

Аха Алма дреиуам згэы казыжьюа,
Дуашэшэырам, зынзатцэкья игэы ишытыртэ.
Гэатеиггы Хьымцагы мфобжара изныжьюам,
Хэашьягы имам:«Исылшазом шыта!»

Апсны иапызго хэа агэгэакэа еиндатлоит,
Ирылахэоуп амш, – иазптцэоуп афэхэара.
...Руазэк иоуп ишэартоу, ихьзуп Сукатла,
Ифьжэлагы – шыабстоуп, ицэгьюуп ахьзара.

Дацэшэартэ еипш, Алма гэкахара иньпшуам,
Гэынхэтыстала идьруеит иутэу-ихэатэу.
Иахьымфэпысуа – апшэма ифьпшуеит,
Сукатлагь Ахэны цшза ақыта датэуп.

Ахэны цшза шыарда афьфкэа рацэоуми,
Акы иазымгар, факы иадыргап.
Фзыбжьараа рыхьзгы урт иреицэоума,
Аиааира шырцыхьашэо рбап, агэра ргап.

Гэтахэыцрак дналагала, даанахэоит, –
Уажэ Алма ахэыцха шимамгы ибоит.

Иқәра ихаршт, игәтыхагы днахан,
Игәы маза интихәаит:«Аиааира аагоит!»

Гәәтеи хиахароуп, Хьымца деихароуп,
Уажәоуп изыцсоу анддырбаша, уажәоуп!
Мамоу, ецныхәак ритом, ирыдитцом харак,
Аиааира! Аиааира! – иссирзоу ажәоуп.

* * *

Амәа ахыкам цстазаарагы ыкам,
Цсы зхоу зегь рымәа иацшьуп рыцсынтры.
Зыкъоыла рымәа хоуп уажә Ахәныка,
Аеырәра азбахә змахац дкаларым.

Иаауеит гәыц-гәыцла ргәыграқәа рыма,
Риааирақәа иреигәыргъо рыфныка ихынхәырц.
Ихәыцуеит ҫымт, – егырт ирурыма,
Иацызго – атдысгы ихылца интаҳәып.

Иаихәаара издыруам, Алма дыгәжәажәоит,
Лапықәшәак ахы инардыруеит маза.
Иахәа изыцсоузеи иитаху ажәа,
Атакгы кәзтәаша илапықәшәа имза.

Ахәны ицшзоуп аеырәырта ашта,
Адәы иатәа еиужьны акыр инаскьоит.
«Абар, иахьрылоу Гәәтеи, Гәәтеигы гәашәтар, –
Аеықәа ирыттамхарц, уажәнәтә иццакуеит.

Гәтеи җазныкгы ацхяхә агароуп,
Абжъаратәгы акәым, актәи – хъзы змоу!»
Рыбжы дыргоит иахъеицу Җзыбжъараа,
Иаңызго рбароуп, макъана имазоуп.

Ацснынтә нтытц данцоз, – шақантә игәра ргазеи,
Дхынхәуамызт аиааира аамга.
Шақантә ашыццәа ицара цдыргазеи,
Саиааиуеит анихәа, иажәа агәра ган.

62. Шәарыцафзар – ахта иҗазыришәуа

Ишимбац ала, Алма даагазҗазит,
Мшәан, иажәра ихъзама, игәы дажъоу?
Изаргы инатәи, шәымтәк днеильшшазаап,
Җзыбжъарантә Ахәнынза мацгы бжъам.

Ахәныка ааира ус имариамхеит,
Ианалацәажәоз кыр еимдырххеит.
Гәтеи ацсатцәкьоуп, ахъзгы иацсамхои,
Алма дызбарц зтахымхаз рымчқәа мхеит.

Ари Алма илымха итасзаап, изымбатәбаран,
Иааргарцгы ртахымзи атыцан җакы.
Иахъа, иахъатцәкья Алма зегы идирбароуп,
О, баша ишнарга-аарымго агәра аҗакы.

Ахәныка имфәхытцит иазҗәлымхау,
Атәыла акәакъқәа ркынтәи зәырфы.

Ианеизакэа атэартақэагы рзымхеит,
Иаарылафит:«Афызцэа шэзырфы!»

Фзыбжьараа ртыцкэа маншэалоуп,
Лазтоуаа пытфыкгы рбоит наскыашэа.
Иахэа ажэфан птацқэакгы хшэалом,
Фзыбжьараагь неидгылашт иаацэырга ашэак.

Аеырфара рыцсы алоуп, иртасуп,
Уажэытцэкэа Гэатеи иахыгехэоит зеггы,
Фхырцэажэарам, ицэырыргом цасхэа,
Аргама иубоит, иазыбылуеит ргэы.

Харазаргы, Гэатеи узрыларфашьом,
Абла-цар Алма илацш назоит,
Игэыргыара изатарым зашэа,
Гэаныла аминуткэа тынч ицхэазоит.

Аеыфкэа еишьтагылоуп, инеиуеит,
Ибартоуп, инықэгылт иаша ацэахэа.
Инытдыркыартэ ихиоуп, игэатеиуеит,
Уажэымзар уажэы итцкэоит ахысбжьы рахар.

Зны улацш найкэугаргы иқэшэоит, –
Суқатлаггы дрылоуп ицынтца хэхэаза.
Уажэ Алма ажэакгы ифытцшэом,
Ихэыцрақэа еипуфьаргы, мап, итахзам.

Суқатла ғардацғы дизхэыцуоу...
Ипхызқәа днарылашәкәа дцарғыы калоит.
Игәнигозар иафсхьоу, ихытцуа?
Иныкәара цкымкәа Ахәныка даалоит...

Уажә азаз еипш лакьакьак инаҗоит, –
Иналаршә-ааларшә хьзык иаҗауеит:
«Җаумырпҗашьан, Суқатла, Суқатла!
Уөызцәа җауп, җуцуп, есқьынғыы җаауеит!»

Ахысбыжыгы налҗоит аҗауа,
Асабагы ргыла итқьеит аеқәа.
Нас, дарбан игәырғаша җауа?
Ихы дназцаауеит Алма. Цьарак дакуам.

Дыздыруа рацәафыми, изхьапшлоит,
Дырбартоуп ихылпарч ақә җаракза,
Инхьаршәт-аахьаршәтуа икәымжәы ацшькәа,
Уахьихәапшуа, изуҗәап хьаасгыы икзам.

Аха ахәацшцәа тынч удыртәома,
Еилалоит-еилытцуеит, еицыхәҗәоит шә-бжык...
Фзыбжьараагь еилымшәо еидтәалоуп,
Лахьыхроуп, иубашам еиқәышышы.

Аеыфқәа асаба дыргылоит,
Цьара-цьара рцәарагь убом еилургартә.

Зны-зынла ахэацщэаггы гылоит,
Угэы узлартэозеи, иапызго еилкаам.

Азныказ, уажэы-уажэ игахуан:
«Уеитамхан, уеиха, Сукацла, уеиха!»
Рыбжыы ҕаца Алма игэы ахэуан,
Урт рышка дагыһацшуам абырг шамаха.

Атцыхэтэантэи аикэшара иазбоит
Аиааира, иароуп зегь рылацш ззырхоу.
Аеыхацэагь ихэом шыта Гэызбеи,
Зегь рышытахь днеиуеит, егыкам дызхэо.

Ишамуаггы рбартоуп мариаала,
О, рацхьаггы инеироуп анарха змоу.
Иауам, нас, иаутцэкьом уаарала,
Еипхныоуеит ашыацкьақэа злоу.

Атцыхэтэантэи аикэшарае иааихьеит,
Ацхьа инеиуа деилкаам.
Цьюуку-цьюуку ҕыртуеит: «Даиааихьеит!»
Заа икарцоит рхатэы лкаа.

Досу – иара итэы иагароуп,
Азэггы иузилхуам ацэы.
Зегь рылацш ззырхоу агэра ргароуп,
Рацхьа дырбароуп руазэы.

Абар, иззыцшыз ашана,
Фыцъа нарылкъеит цхъака.
Егырт аанхагэшыеит, иаапсама?
Адыррагы цэгъоуп изыхъа.

Еихымза-еицымзо инеиуеит,
Хьымцеи Сукатлеи ццакуеит.
О, реышьтыбжь адгьыл ианыфоеит,
Амрагы рыба хнакуеит.

Афыцъаг аиаaira иапсазаап,
Рхэоит инеимдо, лабѣаба.
Хьымца ишэазаап-изазаап,
Знызатѣык ашьхэа нарба.

Илымха итафоеит: «Ахахаира!»,
Днеиуеит дышьтхысаа, дааихъеит ааигэа.
«Сукатла, Аиаaira! Аиаaira!» –
Итырцазеит ифызцэа рыбжькэа.

Абар, ацэахэа – зегы ззыфоеа,
Хьымца ааигэа днахьыцшит.
Сукатлагы ишьтахъка дааиуеит,
Ахыкэлааипш дивкъарц, игэы неилашит.

Сукатлагы ибоит, шыта дзапысуам,
Ииури, иеыф изыхэжэом.

Уаф иимбац хтыскгы мѡапысуам,
Хьымца цхьа днеиуеит уажэы.

Игэеисра ианацла дышьтыцеит, –
Алма уи даара дазцшын.
Днатэеит игэы тыца-тыцо,
Аамтацказ цэқэырпаткас деилашуан.

Ирылархэеит актэи атыцгы, –
Хьымца иштэиршэыз ахта.
Ирылархэеит аѡбатэи атыцгы, –
Ииашоуп, Суқатла ихэтан.

63. Ацэгъеи абзиеи рышьхэа еивѡоуп

Рнапеинкъабжьқэа ықэыѡеит ашта,
Адгьыл хыцхыцыртэ уажэы.
«Машэырума? Иқалаз гэашэта!» –
Акаѡхэа ирыламѡи бжьык.

Иаразнак илымха интаѡит
Алмаггы, – злымха цару.
Мшэан, иаалыркъан иқалаз хтысуп,
Дхэыцуеит, – сцару-сымцару.

Изымзо агэытцха инатэит,
Хьымца иахь икылкаа дыцшуеит.

«Саарыма, нас, иҕалаз гәәтан?» –
Алма ихы дазтаауеит.

Деитцбыми, доагылан, доарылтцит,
Аишьцәа рахьтә еицу руазәык.
Ирхәашам, тызшәак рылтцит,
Мыртцеик ирылеитцеит атәы.

Аиааира иманы дталеит, –
Лыцхала дахыст ацәәхәа.
Нас, иҕалеи, идеизалеит,
Хьымца иоуп зызбахә раҳа.

Еидтәалоуп ажәабжьк рмаҳазацкәа,
Алма изычхауам шыта.
Ус, дкылкьа дааит, дымназацкәа,
Аишьцәа ззыцшыз ихата.

Шәымтак ауп ибжьысыз, – ипшуазма,
Атыцае инеит ргәы еилашуа.
Аус еилмыргакәа изтәозма,
Ирдыруеит Алма ихыцша.

Машәыру, арцызбак импытцкьоу,
Сзашьтои хәа, цасхәа цәгьарак.
Иубартам, акгыкам уззытцкьо,
Алма изыцәгьоуп ахгара.

Адәы иатцәа шыацла ихкьами,
Хахәкгы уцыхьашәом зынза.
Азә имышьта гәгәала ирыхьазар, –
Шыцфок, абзиара зтахзам.

Гәтәи хыцхыцуа ишнеиуаз,
Икала сеидру, иаатгылт.
Инадыххылт атыцан еиуаз,
Иахьыз цьашьо хамтакты.

Ихәмаруа цәыргылак иахымпеит,
Мап, еимтцакьачак иазкым...
Дынчәыжәтцын Хьымца дынкапеит,
Агәрагы шыкыц икын.

Гәтәи днаҗацшит, ишанхазшәа,
Еимкьаран аблагь дынхыцшылт.
Еитатцуам, шыамтлахәк ацрахәазшәа,
Агәрагы иацныкәом, иаагылт.

Ихтамкзакәа азқәа шышьыхуа,
Ахахәдагь инықәшь инапы,
Амаза изатцхыр хәа иахьуа,
Дакәшеит, еибгоуп ашьапы.

Игәы дажьарыма, изызхәоузеи,
Алацш иакыма маза.

Дшыгэжэажэоз Алма дихьымзеи,
Иашьцэагь еигэныфит, еизеит.

Ус, ашьтахьтэи аргъашьап шьтнахит,
Ихаркэал иакуп, иқэацом.
О, Алма игэыцшаара днахеит,
Иахьыз еилымкаа дцазом.

Ипцэам. Иххэыцызар, изыхкьазеи?..
Алма инапы дажьазом.
Игэфэаран, ацхыз имбахьази...
Иатцашэаз сеидру, мазоуп.

Афныка, афныка ихынхэыроуп,
Аказа икынза ицатэуп.
Изхароу дидырыр иитом фэахэыра...
Иаарлас адкьац ианцатэуп.

* * *

Иузахмырцо узлацэшэахуеи,
Исыцрасрызеи угэахэуеит.

Еитцахаргы узыхьзаша,
Иазкоутэалоит ацхзаша.

Даакэыцсычхауа дызтэашам,
Даеакалагы избашам.

Гьаргьаластдас игъежьюзааит,
Иузынкылом, уажьаузааит.

Иузаргатцѣкъом аепныхѣа,
Уаанагахуеит аказыѣа.

Ушьамхнышлартѣ утанаргылоит,
Зегы ртыцаѣгы иаргылоит.

Удстазаара тагѣтасуеит,
Ишьшьылаханы имѣасуам.

Иахароузеи аеыѣгы,
Иабатаху хыѣыѣгы.

Иахья тѣым камчык ахьымсит,
Ацѣаѣа шкѣакѣа иахымсит.

Имырѣаит, нас, измааноузеи,
Ианаиааи, изыхурѣкозеи.

* * *

Машьынала афнынза
Иназазааит хѣылцазынза, –

Икараказ Ѧзыбжьараа,
Ирытатѣуп ацьшьара.

Егъхатыруп. Ирацэафымзи,
Иахъантэарак еицымзи.

Машынала иааргазаргъ,
Харамзи, инеиаанза ихэлазаргъ.

Иаапсазааит, нас, Гэатеиггы,
Алмаггы игэнигеит.

Иаанеи-ааирггы, ицырккыцойт,
Атцэыргылагъ изахыцом.

Акэадырггы ацэыхъантоушэа,
О, зны-зынлаггы ихьтоушэа,

Инарыхьтшьуеит изызымкуа,
Адуinei ду иара азымкуа.

Аха аштаггы изтытцуам,
Ара аишьцаггы еидытцуам.

Еидныхэало иахьтэашаз,
Еиднамгалеит баша.

Ишеиццаз еицш ихнымхэи,
Иааидхалеит акггы рзымхэо.

Ирымбои, нас, ихэычкэоума,
Уажэы Алма ихы дазынхома.

Даанырмыжыт ихала.
Агэыла цкэын дцеит џхала,

Аказа инапы атахыми,
Гэатеи агэатцагы хэыми.

Љзыбжьаранза ихарами,
Акыр икэымхахи амџа.

Ашьахэырзыз акэшамыкэша,
Итамтамуа иџахыкэшан,

Иазырурыз, нас, ичгэышьеит,
Цсыхэа артарцгы иафгэышьоуп...

Иарзнактэкэа дырбазаап, -
Агэшэ даадгылеит аказа.

Рыцсы дацшэмахарц агэыла,
Ахырцаргы неицылеит.

Иацу цасуп, хаштра акэзам, -
Дынэыжэырхит пату икэтцан.

Ацсуатцасгы ацсшэа неибырхэеит,
Хатырлаггы рмафеа еимырхит.

Аказа хэа изышьтоу Бакэра,
Еидаратцас датцоуп икэра.

Аха дашьцылоуми, дҕазоуп,
Ихынапқәагы накысроуп.

«Абаџтцәа ацәыхаразаит,
Амашәыргы аҕыблаазаит.

Иххәыцит сызхәом, егыымтцәеит,
Итҕагәышьеит, ирыланымтцәеит».

Абас иажәа ааҕахитцәеит,
Аха уи ала иус нымтцәеит.

«Итҕазаргы, ианзахымцәагы,
Итатәароуми атыцан».

џацхәа иажәа хациркызаргы,
Иааҕахитцәеит, иазыпшызаргы.

Инацәкьарақәа ирдыруеит,
Ашьахәырызгы ианыруеит.

Махәҕалагы дхысхам Бакәра,
Агәыр ацәагы имбакәа,

Игәалашәом макьана,
Агәхаштра дузаҕакуама,

Игәалашәоит ажәытәгы,
Ихаштзауам аҕатәгы.

Итпазаргы, итартəоуми,
Ишахəтаз еидш, еикəыршəоуми.

«Аказагы дыхəшəыми,
Ишəыбаргəуи дахьшəымоу!»

Самыркəылкгы налетцахуеит,
Инацəкьарақəагь неитцыхуа.

Маза азныказ дацəшəазаап,
Аха далгеит, – еикəиршəазаап.

Адкьац иантца ианфəеихəа,
Шəахылацш хəа нареихəеит.

Ара дыкоуми Мазлоуггы,
Иара Хьымца, – оума злоуггы.

Аха Алма дызтəагəышьом,
Цьара иблақəа еимдагəышьоит.

* * *

Ашькыл ишьапы нкылда,
«Иаанхоит, – ихəеит, – кьылда...» –

Ихы нарықəкны еизаз.
Акəадыр ақынза дфəеизаап.

Иеы агәра аҗархха изкызггы,
Итабуп хәа иихәаз шизкызггы,

Ибжыы нтыга агьефхәа,
Абзиараз хәа нареихәеит.

Тахмадазарггы Бакәра,
Дацәымшәазозаап агәра.

Иантигаша адкьяцггы,
Аҗхәара назгәеитан,

Инытиркьеит иеызггы,
Дамыраацсеит дызҗызггы.

Маза ишхәа наирбазаап,
Иааирхәмарит. Дааеырбазааит.

64. Ахәыцра хьантәқәа

Итабуп хәа цкьяггы изымхәеит,
Ибжыы изтымгеит, аҗауаггы изымхеит.

Иахьеипш Алма дмаацсацызт,
Игәггы каханы дрымбацызт.

Аха маза ишьара дықәлеит,
Шьта иашьцәаггы дәықәлеит.

Дарггы рыџныџақәа рахь ицароуп,
Мшаенеипш, русқәа ирыхьзароуп.

Иеанраалан инаскьеигеит.
Гәәтеи зықәшәазггы гәнигоит.

Имариоума, ашьапы тпазар,
Аха асқактәкьаггы дзацәшәазеи?

Уажә дзызхәыцуа – аамта бжьалоит,
Аеазықатцара иацәкьалоит.

Мызқәак рылаггы еикәшәароуп,
Досу ирылоу пибашәароуп.

Ацхәхә хада зго хәа еиндатлоит,
Даацәырымтцшеи уа Суқатла.

Аха уанза? Ихы дазтцаахуеит:
«Хазхиахома? Иахьеипш иаахуеит».

Азтцаарақәа дыхтаркуеит,
Азтцаарақәа деимаркуеит.

Хазшаз иоуп узықәгәығша.
Икамлазарггы, нас, гәағшақә,

Игәнигазар инаҗои,
Данышәароуп, дтаҳмадоуп.

Аха игәы иауам, дыгәжәажәоит,
Ацстазаарагь дыцнашәоит.

Ишиламзогь дназхәыщуеит,
Иааигәаларшәауа ихыгцуа.

Хынтафынтарак даанахәеит,
Игәабзиарагьы – днахеит.

Ихы ишатазом даазкәылаз, –
Иара имәоуп, зны дызкәылаз.

Аха шьарда илшахьазар,
Аиааирақәа игахьазар,

Ачемпион хәа ахьз ихызар,
Изныкымкәан дацсахазар,

Иагирхаргьы – гәыбган имам.
Зегьытцәкьагьы дрыхьзарыма...

Аәыбгақәа дузыршәома,
Игәеисрагьы еикәуртәома.

Ицстазаара зыдхәалоу
Ихатәы мәала дцалароуп.

* * *

Дзыниазеи, мшәан, иажәра ихъзама?
Даазқәылаз гәыпшаарак тигеит.
Иқәыпшрагы ниас ицама?
Ишәымтагъ ашықәсқәа иргеит.

Гәатеигы акы хәа изацлеит,
Иахарои, Хьымцагъ дзыхуркьои.
Хазшаз итаххазар диргәамтцуеит,
Зегъ илапш рхуп, зегъ еимиркьоит.

О, гәнаҳарак датқан издыруам,
Дназхәыцт, игәалашәом зынза.
Идырыр, быжь-зиаскгы дрыррын,
Быжь-шьхак дырхысны дназон.

Агәамч атаххаргы иабакоу,
Ицеит, илшарақәагы цеит.
Ипшзоуп адәы иатцәа арака,
Инеилап аеықәа рышьтақәа антцо.

Зегъ рымқәақәа рымоуп, еипшымзаргъ,
Азә имқәа шыарда ихароуп.
Азә имқәа еазәы дазыпшымзаргъ,
Антәамтағ дгылоуп, иааигәоуп.

Апстазаара шәкыла еиларсуп,
Нырцәыкоуп мқәазатцәык ахьгоу.

Насыцла зытцѳаншьапы арсу,
Цъанат дымцашеи, иқәнагоуп.

Издыруада иалызхуа умѳа,
Җазшаз уанитцеит игѳарпѳа.
О, уакѳитуп, алацшра умоуп,
Иара акѳхоит, мышкызны иутынхо.

Изымдыруа дыказам ашла, –
Дзыхъаз ауп ицъынцъ иазынхо.
О, апшѳа данагымха ашта,
ѳнатоуп, нас, икоуп рѳатцахѳы.

65. Хымчыбжъа ирықәуп

Шъта хымчыбжъа ирықәуп ицшижьѳеи,
Гѳаѳеи рацѳакгы ицыркѳуам.
Ахылацшцѳа амоуп ишеижьѳеи,
О, Алмагъ дгѳамцуам, дгѳынқѳуам.

Даазқѳылаз дуашѳшѳырахеит, илшом,
Лазаралаггы – имчгы хом.
Уажѳ икѳшамыкѳша аусқѳагъ дыршом,
Ихы днахашшаалоит, рѳѳом.

Гѳаѳеиггы алахъ неикѳылеит,
Адѳы цшза гѳхъаанагоит маза.
Иацѳхъбазар калоит апѳхагыла,
Еипхныѳроуп рѳѳарггы, ихиазам.

Ианнеигъы, ус, баша имыѳроуп,
Хьымзгуп, аеыхацѳа атахзам.
Ахала зегъ рацхьа инеироуп,
Уи акѳхоит ецныхѳа змазам.

Уажѳ иѳаитцалакгъы дзацыѳлом,
Знапы иану аамтоуп зегъ зызбо.
Гѳатѳи аказшьала изыѳуам,
Макъана ишалымшо иѳоит.

Аеырѳырта аштѳаѳ еикѳшѳароуп,
Ирбароуп Алма дзыпсоу.
Макъаназы иѳоуп ашѳара, –
Даауам игѳыгракѳагъ нкапсо.

Дназхѳыцлоит, уатцѳы ишмариамхо,
О, уанза шаѳа апцзы катѳатѳу.
Еиндатлозар, – актѳи еитцамхо,
Насыцла иѳырц шаѳа атаху...

66. Зуахтѳа ааигѳааз...

Иниасит иахьцаз рымбазакѳа, –
Ацсаатѳ еипш, хымз пырзеит.
Алма егъихѳеит имзакѳа:
«Ахѳныѳа хцартѳ иѳамлазеит...».

О, ныхѳак еипш, имѳасит лыпцхала,
Аеырѳара азбахѳ иаѳаит, дгѳышуам.

Абартцаҕы дтәоуп уажәы ихала,
Абырг агәашә ахь дыңшуа.

* * *

Абжъааңнеицш, иниасит амшггы,
Аамта ацашьала ицоит.
Дфагылт иазеиғъашьо мфамшггы,
Аоныка дныфналт амшқәа цхъазо.

Ашара ҳаңгала хәа, дныхәеит,
Уи иажәа иалоуп есуаха.
Иаххылапшу гәыкала диҳәеит,
Атынчра хтәыла еиқәнархарц.

Аиарта ааигәамзи, дышьталеит,
Ицымтәо деипхызуан етәак.
Дшазпшыз хлантцы инталеит,
Икыдшәан, инкыдлеит ҕа етәак.

Абас ипхызқәа дышрылаз,
Ицстазаара цхызхеит, – дмааңшзеит.
Аухазатцәык акәын лахьынтцала
Изцтәаз, зуахта ааигәазаз.

67. Аеықәыргылар

Аеыз кәадырны ашта итагылоуп,
Аеыф иадырит, алахь еиқәуп.

Ғазных иубар, – аехыцәгъа узынкылом,
Уажә ағәра иахом, чкәынак иркуп.

Аеыз кәадырны ашта итагылоуп,
Аеыз аапсом, о, шәыла итаҳәхәоуп.
Ацстәгъы гәырфоит, иадырузаап гәыла,
Аеыбғаказа иеызгъы тынхоуп.

Иахъа лахъеикәроуп ашта тзыртәаазгъы,
Ацъынць иапхаз дшапсатцәкъазгъы рбоит.
О, еыжәла бзиоуп апшәма дзықәтәазгъы,
Аеыбғаказа иеызгъы цъабоит.

О, икә-итцас азархәаоцәа агым,
Ажәытәра иамгаз қабзны иапцдоу.
Абар, шыта абла нтаауеит амырхәага,
Хъаан ргәы ахәра ианцдоу змырғазо.

68. Гәатәи икалаз адырит

Иадырит, икалаз адырит,
Гәатәи ахьтаку ихкаауп.
Ацъынцьағә ажәлар еилагыруеит,
Иатаауа ашта иазкуам.

Алма дагуп, еилагылоуп,
Абар, хымшуп, дабазом.
Иаауеит, иаауеит еишьтагыла,
Лахъеикәроуп, – амра ташәазом...

Алма иеызоуми игылоу,
Иароуп дзықэтээз, ицъабойт.
Гәәтеигыи наргар иавагылон...
Үыџуп, еичахаит, иабойт.

Иапыртцуам, иадгылоуп агәара,
Аеыз еипш, ихырқәәқәойт иаргыи.
Ахкаара итыргароуп, иргароуп,
Ахы инықәдыршәроуп ашәгыи...

Абас ихәыцуан иахьантәарак,
Агәара ишадгылаз иаанхеит.
Шыжыи шыбжыони рыбжыара,
Ацъынцъахь шьардаџ аахьейт.

Аскак еизо иазырбахьадаз,
Цәгыарак ацыхәала иаауа.
Азарбжыи мтыџцызт иахьада,
Иахааным, мап, иахауа.

Зегь збоуп, ацъалуп, иузахырцом,
Анцәа деигъеишьан, дигейт.
Иулшо мацуп, кыр уазхьыргыи,
Ицаз ицәашьхәи адыркуейт.

Асасцәа дахьқәа мџахигон,
Еилымх ирықәйтцон пату...
Дызлацсаз ала дымџапыргеит,
Иеыбгақазарагы хәатәын...

Ацбынць аанхеит иқәықәмашәықәма, –
Иаразәк дахымзи ара.
Иаарым ишаац ифыза-иқәла,
Иныхәауа ахәыштаара.

69. Ацбынць иатәашьоуп Хьымца

Дыгкәыноуп, нас, Хьымца, дахнамгои,
Алма иеиҕырцаа рацәан.
О, иаб иашьа ихьыцша даанамгои,
Цоуп, макьана ихьшәацәам.

Гәәтеи ҕацхьа афра иазктәыми,
Иахьуам, арғашьап цыркууам.
Иахаштхьеит, гәыграла итәыми,
Дәык анықәлара иазхьуа.

Данааиуа, данымааиуа азымцеит,
Абла траа Хьымца изыцшуп.
Иацеицш, иахьагьы изымцеит,
Иҕыр, цхзыкгьы наҕашып...

Избахуадаз Алма иуахьадгьы,
Иашьцәа иргеит еихшаны.
Арахь, изышьцылоу иузадгом,
Ацбынць ахь иаауеит еибарцшны.

Еизынхаз аишьцәа еицәажәан,
Хьымца иабжьаргаз мариам.

Иархәеит Алма итынхажәа,
«Аңьынңыгы иатәашәшьа...» – ихәахьан.

Иара дапшәымахеит ашта,
Ахьз зтынхаз аоната.
Иазныжьуп Алма ду ишьта, –
Иацын Алма игәата.

70. Агдарабжьара-еы

Хьымца дызталаз еидаран,
Иныкәгатәын аңьынңы ишахәтоу.
Икәыгәгәон ижәфа ихьантаран,
Итаршәлатәын Алма ихта.

Адгьылқәа ртцыхәа убазомызт,
Анхамфаггы беиан, итбаан.
Хьымца акрура дацәшәазомызт,
Игәашьамх гәгәан, дагон дышьтцаа.

Дзақәтәом есымша Гәатеиггы,
Мазлоуггы дажәит, избазом.
Тыпкаә ирхәуазар, еитеигом,
Ирхарггы, иара иахазом.

Алма даныкәаз еипш ифуам,
Аеырфараә Гәатеи иапнагом.
Зны-зынла ақытауаа иреиуоу
Еиндатлоит, иапнагартә еипш иубом.

Зныкоуп Лазтоунза ианнеигы, –
Агэыларанеира мариан.
О, ирацэан анеи-ааигы,
Аеыџқаагь рацэамхеи ара.

Ахцатэи атыцгы азымгеит,
Аргама ишыақәкьеит хьзы згахьоу.
Апхьа днеит Сагьаса еилымга,
Уи ахцатэи данацсаха иахьоуп.

Уинахыс – рқыта данзалымтц,
Гэатеигы анырзымга цьара,
Азыќатцара уаха ианалымтц,
Аеыџ ацэыхкьеит хьызрацара.

Алма иеы цьоукы ирызрымтеит.
Изгаша каларын, – иазтцауан.
Хьымца ихьымзгишьеит, изымтиит, –
Аахэаџцаа еишьтала иауан...

Аамта аныбжыс, егырхаштит,
Иахэтамкэа гэарабжьараехеит Гэатеи.
Алма дабом, – италазом аштa,
Мазлоугы шыта аџны дымтэеи...

Зных ауахьад инарыцлон,
‘Еа зных агэарабжьара ибжьан,

Шәшырақ инытдағылон ихәыцуа,
Иазхәыцлозтгы Алма иказшьа?

* * *

Алма иуахьадгы неицылон...
Иацеипш рҕынархеит амҕа тыртәаа.
Дәы цшзак хаскынла еинылан
Иахьыказ иазцалон, ргәы дыртәуан.

Уахь рхы дырхеит еишьтагыла,
Гәатеигы нарыцлеит иахьцоз.
Иашьцылам, – ртцыхәәҕ идыргылеит,
Иагәамцхо ируакзаргь, игәышзом.

Шоуроуп, цхынгәымза итагылоуп,
Хаскын ҕак инацрыхап Гәатеи.
Хьымца иусқәа еиқәылеит,
Мазлоугы дахылацшуам шыта.

Мачк ихаразаргь, иазнеироуп
Адәы цшза, хаскынла ихкьоу.
Уанза инылсуеит бнатоурак,
Еималазаргы, амҕа иацәхкьом.

Шәартарак ыкам, бнаразаргь,
Лыцхала иахьнеишагы инеит.
Башахеит, – арахә тахәхьазаап,
Иатцәаракгы ыкамкәа ианиеит.

Реыпсакъан ҳаскъын җак ишашьтаз,
Ишыпшаауаз хара иагеит.
Мап, идырфашьязом рышьта,
Акырынтә арахь иаанагап.

Еилаҳаит даара Гәәтеигьы,
Атыцқәа агәәпхеит иахьазы.
Иапшааргь камлои, нас, иахьеигьу,
О, дәы иатцәак абар ахазы...

Афызцәагьы нацхьо, иахьгехәо,
Иашьцылахьоушәа, инықәлап ихәуа.
Аәмаәа агымкәа, ажәынтыгехагь,
Иахаанны азаза анкаҳәуа.

* * *

Иаамтоуп, уажәшьта ихынхәыроуп,
Еибацшааит ауахьад. Илашьцам.
Рыкәшамыкәша цәхәыроуп,
Атыц җыцқәа иахьа ирыхьзом.

Амәа харазаргь, ихәларыма,
Ипыршәахьеит, – иахьзоит ахынхәра.
Аеанқәа аетцарақәагь рылоуп,
Аҳаҳаи, иркәыблазааит ахьхәра.

Амра ағьын иахьа даара,
Шьыбжышьтахь ихеит аҗакар,

Ҳаскын җа згым ацсабараҗ,
Шьхароуп, нас, қәаршөык аургы ихкәап.

Ацхын мацк ацәаакыра
Азхомызт, иазхартә аҗаскын.
Итбаауп ауахьадгы рцакыра,
Аетцарақәагь рыцлеит ааигәа.

Амҗа ианылт еишьтагыла,
Ишеицу лыцхала ихынхәырц.
Дрыцымзаргь ацшәма, агәыла,
Иатцысроуп, абар, даҗа хәык.

Рымҗахь икылсыр, иааигәами,
О, иашьцылоуп, уи иацәыхкьом.
Иамоуп Гәәтеигы агәала,
Уажәы-уажә атцыхәагь акьоит.

Ацхьа идәықәлеит еибарсны, –
Гәәтеи җацхьа ашьтахь иаанхеит.
Ишнеиуаз кәарак инырны,
Иаатгыланы зык инахәеит.

Шьта – изышьцылоу мҗахәацроуп,
Шьта – ирбац инеиужьбу бнароуп.
Изышуазаргь, – абнагы илсроуп,
Нас – каршәроуп, иахьаазаз ароуп.

Аратцѣкѣа иаанамгацызт абга,
Уахынла рыбжыы шгозгы абгасса.
Шѣарыцаѣк дырбар инархабгон,
Ртыѣрақѣа ирыззон иѣкѣаса.

Абга рыбжыы цѣгѣа рмахацызт,
Еилымшѣо ауахѣад хынхѣуан.
Абна бгатѣартѣоуп рымхѣацызт,
Ихарамкѣа арахѣгы хѣуан.

Амѣа ианын ѣызи ѣыхѣеи,
Алашақѣа, аѣтѣарақѣа цон.
Инеиуан, нас, рымѣа еитцыхѣа,
Цѣара-цѣара зынза икѣаратцон.

ѣыѣзаргѣ Гѣѣтеи рышьѣтагылоуп,
Изрывалом иццакырц аѣаххар.
Аѣраѣ акѣзар, – иаангылом,
О, иакѣымшѣѣац ас шамаха.

Архѣара ааныжѣны ишнеиуаз,
Абардраѣ иаѣцѣырымкѣеи бгак.
Иамѣасит ауахѣад иреиуаз,
Еиѣа иззыманшѣѣалаз руак.

Рышьѣтахѣ инеиуаз Гѣѣтеигѣы,
Ишалшоз итцыгѣит иргѣѣѣа.

Икаҳазаргъ, игылеит еихеигәо,
Итрысны идәықәлеит хаха.

Амѡагъ абакоу аккараѣ...
Ус, дәеиужьк инықәцшит цхьаӀа.
Знык ианазнеи изыркарои,
Ианыршәлан идәықәлеит итӀба.

Абга иароуп «иаѣахәхозгы»,
Изымгылар иакуан ахәлымшәы.
Иаракәхон абнаѣ иаанхозгы,
Узлақәгәыҕуеи иақәшәом хәа машәыр.

Ашьтахьтәи аргъашьап иақәшәеит,
Иахьамтцасыз ауатәа тнажәеит.
Дарбан Гәәтеи маза иақәшәиз, –
Иазпшымкәа ашәарта иташәеит.

Абга хынхәуазма атыѡрахь,
Ихьамтцит Гәәтеи анацәца.
Ётдыск аѣашәеит ишнеиуаз,
Агәаг ахнамгеи ианахьза.

Иалнаршоз ѣтдыск, иланашьтит,
Ауахьадгы харабгъара ишәаӀкеит.
Абга иакыз цьаргы иашьтуам,
Аѣтдыс ахацыц ианаргеит...

* * *

Аилашәшәымтаз агәашә инадгылт,
Гәәтеи ашьа ацрашы.
Дақәшәазаап Хьымца, изадгом,
Иркәабазшәа ацхзы ахьшын.

Иааит, ишаауаз хәылбыхала,
Иахьыраазаз, Гәәтеи иахьазхаз,
Ихәыцуан, ахы иазынхама?
Ацхыраара аҭахуп, ишәшәырха.

Абга инапы нықәшьуа, иргәыбзыҭуа,
Аштә интәлеит, хәылпазуп.
Даламгеит Хьымца ирҭыҭкуа,
О, Бакәра анапҭказа – дхазуп.

Дахәацшроуп, иҭаитцо идыруеит...
Дышзахәо деихеит иаагара.
Ишәартоуп иацәызыр хәа ахдырра,
О, ахәратыц аҭуп ашьара.

Хьымца шәымтақгы даанымхеит,
Даакылҭкеит, дымназац рхәонатцы.
Азәы ихәарыма: «Еитымхеит,
Гәәтеи цшза нап агхеит, изацәуп».

Ишьтархх аштә даатәлеит,
Ажәалагы ахәра зырҭо, –

Джазоуп, нас, Бакәра, хатала,
Данақәшәа, икалозар дызхәо.

Иҕыҕэҕэааны хәшәқәакгы наҕишьит,
Нас ҕиаақәак нақәтқан иҕахәа,
Апырцәқәа инапы нархьишьит,
Инацәкьарақәа натцшыуа ацламхәа.

* * *

Ирхазшәа итрысуеит иахьгылоу,
Иагәалашәо ахтыскәа рацәоуп.
Азбахә захаз уаф даангылом,
Инахәацшырц иаауеит, тынхацәоуп.

Агәылацәа усгы иааигәами,
Зегь рацхьазагы иааит.
«Бакәра, ахьаа ахгома,
Еикәхома?» – уажәы-уажә итцаауеит.

Бакәра итак иазыпшыми,
Аха ажәа аххәаара итахым.
«Хазшаз ихьынап иаными,
Зынза уацәшәазартәгы ихәым...»

Уахагы нацимтцеит Бакәра.
Днарылапш-аарылапшит, нас:
«Ақәрагы амазам, ақәра,
Акыр шықәсагы ифрын абжьас!

Амчгы ианақәгәыг аерымта,
Абжъас еипш еихеит, ипырзон...
Қыаракгы иаамга, иларышьтуан,
‘Сақызтгы – ргәыхәтәы иахьнагзон!»

Иибаз дартынчуам лымкаала,
Уи иаапсарақәа адуп Гәәтеи.
Цстәуп, нас, есымша иузынкылом,
Афызцәа инарышьтала имцеи.

Аеыққәа ҳатырла ирзықоу,
Еиндатларак бжъазмыжьюаз Мазлоу,
Даара ихъааигазоит иқоу,
Инымтцәазо азцаарақәа змоу.

* * *

Аштаә цшыаала инеи-ааиуан,
Иааигәамзи, нас, илапш ахын.
‘Еықмзи. Ахъаа гәгәа иаиааиуан,
Ахъаагы хәычы-хәычла ихеуан.

Хьымцагь игәы ртынч дышьталон,
Иныхәауан, игәыгуан зегы.
Игәырғәауа ашта италап,
Иақәныхәап иазыбылуа ргәы...

71. Гәтәи ауха иазхымгеит

Хьымца дышгылац дгылеит,
Дамышьцылеи, дацшәымоуп. Шьыжьбуп.
Амра макьана имгылац,
Ажәфангы мацк ихәашьбуп.

Аштахь днацшызар, иабакоу?
Ибом уажә Гәтәи ахабар.
Еиғьхоу, еицәахоу, ишцакоу?
Ихы днацтааит. Игәы тынчхон ибар.

Ашта ацыхәан аеитцых,
Гәтәи ашьацраҕ ишьтан.
Икалеи, ишцахнагеи ацых,
Иаацсама, иаацсазама шьта?

Дыфны иҕынеихеит ишәара изхымго,
Лахьеикәрак дамҕеахак, деитцагәгәа.
Ақәғымт, – ибжьы изтымкааит.
Дназар, ишьтан еитцыхәхәа.

Ашьацраҕ илацш нахигеит,
Ибзоушәа аблақәа хтын...
Иалымшеит, ахьаа азхымгеит...
Ғымтрала ашта тацәын...

Иаразнак дишьтит ацҳаражәхәаф,
Игәакьацәа, игәылацәа еизеит.

Аштаҕ еизеит ҕаҕһа ажәлар,
Алма иеипш, шыта иҕам Гәәтеи.

Ахәра гәгәазазу, иазхымгоу –
Издыруада. Иамоуит хәарта.
Иҕсгәышьеит ахәаша иахымга,
Ахәашоуп ианидгыла Алмагь иуахта.

* * *

Ашхам злаз ҕсы зхоу ҕакы аҕхау...
Иагоу сеидру абга млашь аҕ...
Алма изхьуан... Изықәымсит аҕа,
Аҕыхәтәантәи аҕа, изкыз аҕсы ахац...

Ааи, лахьынтцоуп, иузыҕсахуам,
Ғазшаз иоуп зхьынапқәа ирну.
Зны уишоит, ҕазны уигахуеит,
Абас ишоуп адунеи, – ҕсы зхоу ахьану.

2011–2013

АХҚӘА

Ацсны сыкоуп.....	3
Сыцсы атып.....	4
Сгәеисра иацнатц сшыаға.....	5
Адгылаз азагагы хәшәуп.....	6
Иугәаларшәа.....	7
Сыдгыл – исызгәакьоу.....	8
Зымцахә еикәу.....	10
Сцынцъ сыпшаауеит.....	11
Атәым дгыл икәыџуа аныхәапхьыз.....	13
Гырзал.....	15
Схынхәит сара.....	16
Шәшапсыуаау шәанхароуп!.....	17
Атрыш-пқа луаз.....	19
Ицеит.....	23
Сааит «назаза» хәа уасхәрц.....	25
Рахәшьа дызмаз рашта дтыргон.....	26
Бнеилароуп.....	27
Ан.....	29
Анбанқәа срыпхуеит.....	31
Суеикануам аамта.....	33
Ахья қапсоит.....	35
Уеиха сықәла, уеиха!.....	36
Ғхәарак сзыпцәоуп.....	37

Амш санапыла.....	38
Зны иааигэахарггы шэуахта.....	40
Сыпхыз хаа иалан уатцэы.....	42
Агэалашэара.....	43
Ацшатлакэ.....	44
Атцей лаша.....	45
Агэйл-шэты алахьынцэ.....	46
Ақэыцьма ууеит.....	47
Азиас ацстазаара.....	49
Уабицара уқэымзааит!.....	51
Амца ғасхэазом.....	52
Макьана.....	53
Аға тцысит.....	55
Еинылеит ақаскьын.....	57
Ашэт ағалеит апхэаса.....	58
Истахым – стахушэа, истаху – стахымшэа.....	60
«Еаора згым ашэыртцла...».....	62
Иуеи Баграти рыбжы.....	63
Абгькэа азмыжь азамға рыгэзуеит.....	65
Аатцрағ итэыуоит ашьашьалқэа.....	66
«Хьаца бгызар ихьархьаруа...».....	67
Азыхь ашэа.....	68
Азы налабеит амахэ.....	69
Анакэ.....	70
«Ашьхымзахь ухьамцшын...».....	71
«Сдэықэлазаргь асада...».....	73
Адагэа.....	75
Сгэыгра ахықэан.....	76

Нацшыхақә.....	77
«Шарпыетцәа кыдуп ишеишеиуа...».....	79
Зных ҳанихғы.....	80
«Ҳара ҳаипш ари адғыл иацшәымаз...».....	81
«Са сакәзамкәа сгылеит иахья...».....	82
«Сзышьтамлаша сашьтоуп...».....	83
«Стынчра абжыы уаҳазар...».....	84
Имиц ашәа хаа.....	86
Сылацш зыдхалаз.....	88
Избахьоубакәзам.....	89
«Машәыршақә сылацш зхызго».....	91
Хьаасғыы сбымамыз цьысшьон.....	92

АПОЕМА

Аеышьашьана алцха	95
-------------------------	----

Апхазоу Вахтанг Владимир-ица

ЗЫМЦАХӘ ЕИҚӘУ

Ажәеинраалақәа

Апоема

Абхазоу Вахтанг Владимирович

ГОРИТ ОЧАГ

Стихотворения

Поэма

На абхазском языке

Аредактор *Марина Тғанба*
Акорректор *Ирма Цьениа*
Компиутерла еиқәлыршәеит *Астанда Аңынңьал*
Асахъағыхфы *Руслан Габлия*

Аформат 70x108 ¹/₁₆. Атираж 300.
Иќатә. акь. бғы. 13,5. Инықәыр. акь. бғы. 19.
Ақатқа №

